

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

**Závislosti vybraných proměnných kolektivního
sociálního kapitálu a rozvoje území**

Diplomová práce

Autor: Bc. Michaela Krejčí

Vedoucí práce: Mgr. Nataša Pomazalová, Ph.D.

Brno 2015

TENTO LIST BUDE VE VAZBĚ NAHRAZEN ZADÁNÍM

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Nataše Pomazalové, Ph.D. za odborné rady, vedení a pomoc při zpracování této práce.

Práce vznikla v rámci projektu *Prostorově diferenciované disparity regionů z hlediska sociálního a lidského kapitálu*, číslo 8/2014, podpořeného Interní grantovou agenturou Fakulty regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelovy univerzity v Brně.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Závislosti vybraných proměnných kolektivního sociálního kapitálu a rozvoje území* vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnici o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 22. 12. 2015

.....
Bc. Michaela Krejčí

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá vyhodnocením souvislostí mezi sociálním kapitálem a rozvojem města. První část práce se věnuje teoretickému uchopení tématu a vymezení zkoumané problematiky včetně podmínek rozvoje malých měst. Na základě poznatků první části práce byl stanoven soubor indikátorů pro obě proměnné. Druhá část práce je věnována kvantitativní analýze, jejímž vyústěním je zhodnocení vzájemného vztahu sociálního kapitálu a rozvoje malých měst v Jihomoravském kraji. Výsledky práce byly zobrazeny do mapových podkladů a došlo k interpretaci dosažených výsledků a zhodnocení rozmístění proměnných v prostoru.

Klíčová slova: kolektivní sociální kapitál, rozvoj území, malé město, Jihomoravský kraj

Abstract

The thesis deals with the evaluation of the links between social capital and city development. The first part focuses on theoretical approach to the topic and defines the research questions including conditions of development of small towns. Set of indicators for both variables was determined based on findings of the first part of the work. The second part is devoted to the quantitative analysis whose outcome is to evaluate the relationship between social capital and the development of small towns in South-Moravian region. Identified results and their distribution in space is displayed in maps and interpreted.

Key Words: collective social capital, regional development, small town, South-Moravian region

Obsah

1	Úvod a cíl práce	8
2	Literární přehled	10
2.1	Vymezení problematiky a teoretické ukotvení sociálního kapitálu	10
2.2	Složky kolektivního sociálního kapitálu	13
2.3	Typologie kolektivního sociálního kapitálu	15
2.4	Měřitelnost sociálního kapitálu	17
2.5	Vztah regionálního rozvoje a sociálního kapitálu	20
2.5.1	Shrnutí pohledů teorií regionální rozvoje na sociální kapitál	21
2.5.2	Sociální kapitál v kontextu rozvoje regionu	23
2.6	Sociální kapitál na úrovni malých měst	25
3	Použité metody	28
3.1	Metodika kvantitativního výzkumu	29
3.2	Vymezení malých měst v Jihomoravském kraji	30
3.3	Indikátory sociálního kapitálu	33
3.4	Indikátory rozvoje města	35
4	Výsledky	38
4.1	Statistická analýza sociálního kapitálu	38
4.2	Statistická analýza rozvoje území	47

4.3	Vztah úrovně sociálního kapitálu a rozvoje území	54
5	Diskuze	60
6	Návrhy	64
7	Závěr	68
8	Použitá literatura	71
	Seznam tabulek	80
	Seznam obrázků	81
	Seznam zkratk	82

1 Úvod a cíl práce

Sociální kapitál je v současné době jedním z nejčastěji diskutovaných pojmů na poli sociálních věd. Vzhledem k obsáhlosti a jisté nejednoznačnosti tohoto pojmu, je v rámci současného výzkumu dáván do souvislosti s nejrůznějšími aspekty společnosti, například s hospodářskou situací, výkonem vlád, komunitním životem, veřejným zdravím, kriminalitou, vzděláváním, nebo například s regionálním rozvojem. Poslednímu zmiňovanému tématu, tedy vztahu sociálního kapitálu a rozvoje určitého území se věnuje tato diplomová práce.

Převrat v náhledu na rozdíly v rozvoji území začali akcentovat především vědy jako sociální a ekonomická geografie, ekonomie, politická věda či sociologie, kdy při studiu utváření regionů a regionálních disparit kladly důraz nejenom na studium tvrdých, tedy čistě ekonomických faktorů, ale i na důležitost tzv. měkkých faktorů (neboli sociálně-kulturních či neekonomických faktorů). Pro studium vlivu měkkých faktorů na nerovnoměrný regionální rozvoj užívají tyto vědy stále častěji koncept sociálního kapitálu. Sociální kapitál je v současné době diskutován jako jeden ze znaků a příčin regionálních disparit a zároveň jakožto předpoklad regionálního rozvoje nejenom na poli vědeckém, ale je zohledňován při utváření evropských, tuzemských i regionálních rozvojových politik. Sociální kapitál je neodmyslitelně spjat s pojmy jako sociální sítě, participace a role aktérů v území. Právě propojení aktérů, struktura a hustota sociálních sítí ústící ve vysoký sociální kapitál dává určitému regionu větší šanci dosáhnout vyšší vyspělosti a má zásadní vliv na jeho konkurenceschopnost a možnost vyrovnat se s případnými nepříznivými vnějšími vlivy. Koncept sociálního kapitálu, který klade důraz na význam sociálních sítí, bude předmětem zkoumání této diplomové práce.

Tato práce si klade za cíl empiricky vyhodnotit, zdali existuje souvislost mezi úrovní sociálního kapitálu a rozvojem malých měst v Jihomoravském kraji. Malá města byla zvolena z toho důvodu, že dlouhodobě hrají významnou úlohu při stabilizaci sídelní struktury především venkovského prostoru, neboť venkovu poskytují základní obslužné a pracovní funkce a jejich prostřednictvím také sociální kontakty. Dlouhodobě jsou tedy malá města brána jako významné faktory společenského a hospodářského rozvoje

regionů. Pro účely tohoto výzkumu byla vybrána pouze města v Jihomoravském kraji. Zkoumání na krajské, nikoliv republikové úrovni se vyznačuje homogennějšími procesy formování regionu, kdy vývoj a charakteristika malých měst je podobná a dochází ke snadnější analýze procesů, které v regionu probíhají a které mají vliv na jeho rozvoj a úroveň sociálního kapitálu. Výzkum na krajské úrovni navíc umožňuje zachytit i detailnější procesy, rozdíly a konkrétní aktéry, na úrovni státu obtížněji proveditelné.

Práce si klade za cíl zhodnotit, zdali vyšší úroveň sociálního kapitálu vede k úspěšnějšímu rozvoji malých a středních měst v Jihomoravském kraji, a to pomocí statistického vyhodnocení souboru vybraných indikátorů. Zároveň je snaha o identifikaci procesů, které vedou k rozložení sociálního kapitálu v území a které ovlivňují rozvoj měst. Na základě stanoveného cíle bude diplomová práce zodpovídat následující výzkumnou otázku: *Existuje závislost mezi vybranými proměnnými kolektivního sociálního kapitálu a rozvojem malých měst v Jihomoravském kraji?* Pro výzkum cíle diplomové práce, tedy empirického zhodnocení úrovně sociálního kapitálu a rozvoje regionu v malých městech, byla užita technika kvantitativního výzkumu, pomocí které se snažíme postihnout obecné vývojové trendy ve sledovaném území a identifikovat faktory, které determinují rozmístění sociálního kapitálu v prostoru.

Práce je rozdělena na dvě části, přehled literatury a výsledky. První zmiňovaná část obsahuje přehled poznatků z odborné literatury týkající se problematiky sociálního kapitálu a rozvoje území. Snahou bylo utvoření logické návaznosti v rámci kapitoly, kdy výchozí bylo ukotvit obecné pojetí tématu a teoretická východiska a dospět až k příkladu pojetí a fungování v obecním měřítku. Kapitola se zabývá konkrétními definicemi, složkami i typologií sociálního kapitálu, přičemž důraz je kladen na kolektivní formu sociálního kapitálu včetně způsobů měřitelnosti a konceptualizace. Zároveň byla snaha o propojení konceptu sociálního kapitálu a rozvoje území, vymezení vzájemného působení a souvislostí. Výsledky práce se zaměřují na operacionalizaci konceptu pomocí souboru několika indikátorů aplikací statistické analýzy, interpretaci zjištěných poznatků a zobrazení výsledků do mapových podkladů. Na závěr práce dochází k diskuzi dosažených výsledků a formulaci návrhů a závěrů diplomové práce.

2 Literární přehled

2.1 Vymezení problematiky a teoretické ukotvení sociálního kapitálu

Sociální kapitál je specifickým druhem kapitálu. V obecném pojetí reprezentuje určitou vlastnost sociálního systému, jež nově vzniká prostřednictvím interakce prvků (konstituentů) tohoto systému, tyto sociální interakce zároveň zapřičiňují i reprodukci sociálního kapitálu formou přenosu zdrojů, informací či znalostí (Pileček, 2010). Dle Světové banky sociální kapitál představuje instituce, vztahy a normy, které utvářejí kvalitu a kvantitu sociálních interakcí ve společnosti (The World Bank, online 2011), dle OECD je sociální kapitál tvořen sítěmi a sdílenými normami, hodnotami a porozuměními, jež ulehčují kooperaci uvnitř i mezi skupinami (OECD, 2001). Z výše uvedených definic vyplývá, že sociální kapitál je pojem velmi široký a aplikovaný v mnoha různých kontextech. Navíc s přihlédnutím k rozvoji tohoto konceptu v posledních letech je v dnešní době k dispozici nepřeborné množství různorodých přístupů k sociálnímu kapitálu, z čehož vyplývá velké množství způsobů jeho definice. O vymezení konceptu, způsobech měření a jeho operacionalizaci se vedou mezi odborníky neustále diskuze. Tato kapitola se tedy bude zabývat pouze určitými aspekty této problematiky, které pomohou pochopení konceptu sociálního kapitálu pro účely této práce, cílem tedy není podat vyčerpávající přehled definicí tohoto pojmu¹.

U sociálního kapitálu jsou rozlišovány dva základní typy – individuální a kolektivní. Toto rozlišení vychází ze skutečnosti, zda daná forma přináší zisk jednotlivci, uzavřené skupině (rodině, komunitě) nebo společnosti jako celku (Šafr, Sedláčková, 2006). Toto rozdělení je základním rozlišovacím kritériem sociálního kapitálu, dá se dokonce hovořit o dvou základních, na sobě do značné míry nezávislých podobách. Z tohoto důvodu je velmi důležité si jej vymezit hned zpočátku, neboť se od něj poté odvíjí konceptualizace samotného pojmu a také způsoby měření, navíc dle Pilečka (2010) každá forma nachází uplatnění v rámci různých oblastí výzkumu. Individuální sociální

¹ Ze zahraničních autorů přináší ucelený přehled teorií sociálního kapitálu např. Van Deth et al. (2008) či Lin et al. (2001). V rámci české literatury Šafr a Sedláčková (2006) či Pileček (2010).

kapitál (myšleno sociální kapitál jako soukromý statek) je využíván v rámci sociologického výzkumu, jehož snahou zpravidla bývá vysvětlení reprodukce nerovnoměrností, zatímco kolektivní formu sociálního kapitálu (tj. sociální kapitál jako veřejný statek) spíše preferují ekonomové, kteří jej chápou jako faktor ovlivňující rozdíly v ekonomickém růstu. Sociální kapitál v individuálním pojetí je brán jako atribut jednotlivce, potenciál jednotlivce mobilizovat síť sociálních vazeb. Individuální sociální kapitál je chápán jako osobní majetek, který jednotlivci mohou shromažďovat a používat k dosažení svých cílů (Matějů, Vitásková, 2006). Samotný jedinec se tedy stává objektem reprodukce sociálního kapitálu. U kolektivního sociálního kapitálu je jako zdroj reprodukce předkládána struktura společnosti. Druhé pojetí definuje sociální kapitál jako atribut společnosti, jako charakteristiku sociálního prostředí založeného na vysokém stupni mezilidské a institucionální důvěry, která usnadňuje spolupráci a kolektivní jednání. Sociální kapitál má v tomto pojetí vlastnosti veřejného majetku a usnadňuje dosažení vyšší výkonnosti a produktivity (Matějů, Vitásková, 2006). Tradičním představitelem kolektivního sociálního kapitálu je Robert Putnam, jehož pojetí sociálního kapitálu bude popsáno níže. Pro tuto diplomovou práci je stěžejní koncept kolektivního sociálního kapitálu, proto bude v další části této práce podrobněji rozveden.

Intenzivněji se pojem sociální kapitál začal v odborné literatuře objevovat v 80. letech minulého století², a to v rámci sociologického zkoumání, díky stěžejním pracím autorů Bourdieho (1986) a Putnama (1993), kteří jsou považováni za zakladatele moderního konceptu sociálního kapitálu (Pileček, 2010). Pokud bychom měli tyto autory rozdělit podle výše zmíněného přístupu k sociálnímu kapitálu, tak za představitele individuálního pojetí je brán Bourdieu. V jeho pojetí aktér (jedinec, rodina či třída) něco vlastní, což je založeno v sociálních vztazích, jeho znalostech apod., přičemž si tato aktiva může sám vytvořit (Šafr, Sedláčková, 2006). Putnam je naopak představitelem kolektivního pojetí, sociální kapitál si dle něj nelze individuálně vybudovat, neboť je

² Nejstarší diskuse ohledně problematiky sociální koheze sahají až do 20. let 20. století a jsou spojovány s dílem sociologa M. Webera (Pileček, 2010). Implicitně se tento termín objevil již v roce 1840 v práci A. de Tocqueville, který poukazoval na význam neformálních sociálních sítí, zejména občanských sdružení pro rozvoj demokracie. Metaforicky byl pojem sociální kapitál v sociálních vědách použit v 70. letech ekonomem Glennem Lourym (Šafr, Sedláčková, 2006).

vlastní skupině původu. Vzhledem k tomu, že práce těchto autorů jsou naprosto stěžejní pro rozvoj tohoto konceptu, budou v následujícím odstavci stručně představeny.

Bourdieu vytvořil koncept sociálního kapitálu za účelem studia reprodukce sociálních tříd, přičemž věnoval pozornost materiálním i symbolickým zdrojům, které jednotlivci či ucelené skupiny používají k reprodukování svého postavení (Stachová, et al. 2009). Schopnost reprodukovat své sociální postavení není pouze výsledkem vlastnictví ekonomického kapitálu, ale závisí rovněž na investicích do kulturní spotřeby a praktik (kulturní kapitál) i sociálních vztahů (sociální kapitál). Bourdieu (1986, s. 88-89) sociální kapitál definuje jako „*suma aktuálních nebo potenciálních zdrojů, která vychází z vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů a známostí, jinými slovy z členství ve skupině, které vybavuje každého člena kolektivně vlastněným kapitálem, tedy různými oprávněními*“, přičemž „*množství sociálního kapitálu vlastněné daným aktérem tak závisí na velikosti sítě, kterou je schopen efektivně mobilizovat, a na objemu kapitálu (ekonomického, kulturního, nebo symbolického) vlastněného těmi, se kterými je spojen*“. Sociální síť přitom není navždy daná, hodnotu sociálního kapitálu musí aktér neustále udržovat.

Putnam (1995, s. 66) naopak definoval sociální kapitál v protikladu k Bourdieovu pojetí: „*sociální kapitál odkazuje k vlastnostem sociální organizace jako důvěra, normy a sítě, které mohou zlepšit efektivitu fungování společnosti usnadňováním koordinovaných akcí*“. Sociální kapitál tedy pokládá za vlastnost sociální struktury, jež působí na fungování společnosti spíše pozitivně, základní formu sociálního kapitálu pro něj představují sítě občanské angažovanosti. Významná je Putnamova role v praktickém zkoumání sociálního kapitálu. Spolu s autory Leonardim a Nanettim v roce 1993 uveřejnil práci *Making Democracy Work*, týkající se studia italských regionů, kdy se pomocí sociálního kapitálu pokoušeli vysvětlit regionální nerovnosti v ekonomické a vládní výkonnosti³.

³ V rámci studie italských regionů Putnam dokázal, že kritickým faktorem při vysvětlení efektivity regionálního vládnutí a regionální ekonomické výkonnosti se ukázaly být rozdíly v tradicích občanské angažovanosti a struktuře občanských sociálních sítí. V regionech, kde převládaly horizontální sociální vztahy, založené na důvěře a sdílených hodnotách, byla zaznamenána větší míra občanské angažovanosti a vyšší míra sociálního kapitálu (Putnam et al., 1993).

Společnými znaky sociálního kapitálu aplikovatelnými pro individuální i kolektivní formu jsou dle Halperna (2005) následující tři komponenty - sociální síť, normy (zahrnují také hodnoty, pravidla a očekávání) a také sankce, které určují jejich charakter. Sociální kapitál se vztahuje k sociálním vazbám a sdíleným hodnotám, které usnadňují spolupráci mezi lidmi (Šafr, Sedláčková, 2006). Sociální kapitál je vytvářen, udržován a rozvíjen pomocí formálních i neformálních sociálních interakcí v rámci sociálních sítí, skupin, komunit či celých společností (Majerová et al., 2011). Interakce přispívají k rozvoji sociálních norem a generalizovaných hodnot, přičemž ne všechny formy interakcí jsou stejně produktivní. Pomocí sociálního kapitálu jsou vytvářena spojení mezi aktéry, která pomáhají efektivněji dosahovat společných cílů, děje se tak přenosem a sdílením zdrojů, informací a znalostí (Šafr, Sedláčková, 2006). Sociální kapitál přispívá k sociální soudržnosti uvnitř komunit i společnosti jako celku, přičemž posilování sociálního kapitálu zmírňuje sociální napětí a působí ve směru prevence sociálních konfliktů (Majerová et al., 2011). Callois a Aubert (2007) upozorňují, že normy kolektivního jednání jsou ovšem nepoužitelné, pokud neexistuje projekt či situace, na které se dá spolupracovat.

Rozsah a úroveň sociálního kapitálu se odvíjí od charakteristik sociálních sítí (hustoty, počtu členů a jejich strukturálních charakteristik, míře důvěry) a také od kvality prostředí, ve kterém se sociální interakce odehrávají (Pileček, 2010). Sociální kapitál je determinován takovými faktory, jako je historie, kultura, podoba sociální struktury, vzdělání, rezidenční mobilita, podoba občanské společnosti atp. Uvedené faktory lze ale také považovat za důsledek existence sociálního kapitálu (Halpern 2005).

2.2 Složky kolektivního sociálního kapitálu

V rámci kolektivního sociálního kapitálu jsou vymezovány dvě jeho základní složky či dimenze. První složkou jsou kontakty a vztahy mezi aktéry sociálních sítí a skupin (nazývána jako strukturální složka) a druhou složkou je důvěra (tzv. sociokulturní či kognitivní složka). V rámci dimenze sociálních sítí (strukturální složka) je za důležitou složku považováno členství v dobrovolných organizacích. Dobrovolné organizace pomáhají mezi svými členy kultivovat spolupráci mezi sobě blízkými a vytvářet

občanské postoje, což může následně ulehčit spolupráci mezi různými částmi společnostmi, vést ke kontaktům mezi skupinami navzájem nebo mezi sdruženími a veřejnými institucemi na lokální i centrální úrovni (Majerová et al., 2011). V rámci studia sociálních sítí jsou také často zmiňovány dva možné přístupy, které hledají optimální strukturu sítě, je to přístup silných a slabých vazeb, které určují především kvalitativní různorodost interakcí v rámci sociálních sítí. Dle Beugelsdijk a van Schaik (2005) existuje v rámci studia rozpor mezi autory, zdali jsou pro fungování sociálních sítí efektivnější silné vazby nebo slabé. Coleman (1988) dle nich tvrdí, že silné vazby mohou poskytnout lepší základ pro spolupráci, Burt (1992) naopak vidí silné vazby jako příliš „tuhé“, které neprospívají rozvoji sociálního kapitálu. Důraz klade právě naopak na budování slabých vazeb, které spojují sociální skupiny s rozdílným zaměřením, což pomáhá přinášet jedinečné informace, jejichž nevýhodou ovšem může být menší spolehlivost. Práce Burta (1992) navazuje na práci Granovettera *The Strength of Weak Ties* (1973), kde se autor zabývá analýzou sociálních sítí. Granovetter přikládá význam slabým vazbám, mezi které zahrnuje především „známosti“ pomáhající jedinci k lepší informovanosti a tím i možnému prospěchu. Dle Granovettera mají slabé vazby význam rovněž pro soudržnost sousedské komunity a schopnost společného jednání místních obyvatel⁴.

Druhou zmiňovanou složkou je sociální důvěra. Důvěra se projevuje na několika úrovních sociální struktury, od důvěry mezi dvěma jedinci, až po důvěru jedince ve skupinu nebo společnost a její instituce. Důvěra je do jisté míry formována také mezi sociálními skupinami a celými společnostmi (Majerová et al., 2011). Důvěra je pro rozvíjení sociálního kapitálu důležitá z toho důvodu, že usnadňuje jednání ve společnosti a spolupráci mezi jejími členy. Dle Fukuyamy (1995 in Beugelsdijk, van Schaik, 2005) dochází ke snižování transakčních nákladů, pokud lidé stále nemusí ověřovat a kontrolovat důvěryhodnost druhé entity. Důvěra je důsledkem interakcí mezi aktéry a zároveň podmiňuje další interakce a jejich kvalitu. Vyšší míra sociálních

⁴ Dle Šafra, Sedláčkové (2006) je stěžejní, aby v tomto případě slabé vazby fungovaly jako propojující složka, která zajistí soudržnost komunity. Pro rozvoj a zajištění propojovací schopnosti je nutná existence bohatého společensky organizovaného života v daném společenství (především kluby, zájmové spolky, neformální aktivity, petiční protesty) nebo fakt, že většina obyvatel pracuje přímo v místě bydliště.

interakcí přitom prohlubuje vzájemnou zkušenost a může zvyšovat vzájemnou důvěru (Majerová et al., 2011). Důvěra rozšířená na všechny členy společnosti je označována jako generalizovaná, opakem je partikularizovaná důvěra, která vzniká na základě zkušeností vyplývajících z interakcí mezi členy určité sociální sítě. Ve společnosti je významnou dílčí složkou sociálního kapitálu důvěra institucionální, což je důvěra v nejrůznější organizace a instituce ve společnosti, včetně těch politických. Pro rozvoj generalizované důvěry, a tak i míru sociálního kapitálu je zároveň důležitá pozitivní zkušenost s institucemi na bázi veřejného či politického zaměření (soudy, úřady). Generalizovaná důvěra je tedy velmi úzce spojena s důvěrou v instituce (Stachová et al., 2009).

2.3 Typologie kolektivního sociálního kapitálu

Typologie sociálního kapitálu vyplývá z kvalitativní různorodosti interakcí v rámci sociálních skupin a sítí a mezi nimi (Majerová et al., 2011). Vazby mohou být vertikální (kdy propojují jednotlivé hierarchické úrovně sociálních systémů) a horizontální (vazby vedeny na stejné úrovni). Na základě odlišného fungování sociálních vztahů a identit a jejich důsledků pro společnost definoval Putnam dvě základní formy kolektivního sociálního kapitálu – svazující (neboli vnitroskupinový, v angličtině bonding) a přemostňující (neboli meziskupinový, v angličtině bridging).

Svazující sociální kapitál je utvářený mezi členy stejné sociální skupiny. Putnam (1993) tvrdí, že tento typ je vytvářen silnými vazbami, které ale přináší spíše nepotřebné informace pro rozvoj aktéra (in Callois, Aubert, 2007). Silné vazby umožňují jednotlivcům bránit se proti negativním vlivům a externalitám zvenčí (Pileček, 2010). Tento kapitál je založený na silné vnitřní skupinové lojalitě a vysoké partikularizované důvěře uvnitř skupiny. Vzniká na mikroúrovni sociálních skupin, tradičně sem lze zařadit rodinné svazky, nejužší přátelské vztahy či vztahy mezi členy stejné etnické skupiny, zároveň je ale o něm možné hovořit i na úrovni národa či státu. Svým členům pomáhá prosazovat své zájmy vůči ostatním skupinám a společností (Majerová et al., 2011). Ačkoliv svazující sociální kapitál napomáhá řešení kolektivních problémů, může mít i negativní důsledky, jakými je produkce nepotřebných informací, uzavírání tajných

dohod či diskriminace ostatních sociálních skupin (Callois, Aubert, 2007). Pokud dochází k utváření uzavřených skupin, které se vyznačují antagonismem vůči jiným sociálním skupinám, obracejí se tím proti formování širší občanské komunity a tím poškozují celospolečenský sociální kapitál (Majerová et al., 2011).

Přemost'ující sociální kapitál Putnam definoval slabými vazbami, které ale výrazně přispívají k rozvoji člověka, neboť jedinci poskytují důležité informace (Callois, Aubert, 2007). Je považován za pozitivní z hlediska společenského rozvoje a rozvoje občanské společnosti, neboť integruje osoby z různých sociálních skupin, které sdružuje společný zájem či snaha o prosazení společného cíle (Pileček, 2010). Dají se sem zařadit vztahy mezi obchodními partnery, známými a přáteli našich přátel, nebo přáteli pocházejícími z odlišných etnických skupin (Šafr, Sedláčková, 2006), na místní úrovni se jedná o různé spolky, zájmová sdružení či sportovní kluby (Pileček, 2010). Slabé vazby, které zde panují, umožňují lidem seznamovat se a přijímat různé názory, vedou k větší toleranci a pomáhají utvářet a upevňovat vzájemnou důvěru v širší společnosti (Majerová et al., 2011). Zároveň jsou ale slabé vazby zatíženy menší spolehlivostí, což je důsledkem menší důvěry a loajality v rámci těchto sítí (Callois, Aubert 2007). Mezi zapojenými sociálními skupinami má přemost'ující sociální kapitál zpravidla pozitivní roli, v případě jeho neexistence či záporného vztahu ale může posilovat nerovnosti a disparity mezi aktéry zapojenými do sociálních sítí a nezapojenými a to nejen na úrovni sociálních skupin ale i celých regionů (Majerová et al., 2011).

Svazující a přemost'ující sociální kapitál definuje vztahy mezi osobami, které stojí na stejné hierarchické úrovni. Pro napojení aktérů stojících na rozdílné společenské pozici či mocenské úrovni je používán výraz spojující (v angličtině linking) sociální kapitál. Tento kapitál umožňuje aktérům na místní či regionální úrovni využívat jisté výhody napojením vertikálních vazeb na klíčové aktéry, povětšinou instituce na vyšší teritoriální úrovni (regionální, národní či nadnárodní), (Stachová et al., 2009). Takové propojení umožňuje níže postaveným efektivnější přístup k vnějším zdrojům a také jim dává větší možnosti pro ovlivňování rozhodnutí a politik na vyšší úrovni (Sýkora, Matoušek, 2008). V případě nedostatečné kontroly se poté může stát prostředkem pro nepotismus a politické zvýhodňování (Grootaert, 2004).

Další navzájem propojené formy sociálního kapitálu byly vymezeny N. Uphoffem (1999) a to strukturální a kognitivní. Strukturální sociální kapitál představuje nejrozličnější formy sociální organizace, především role, pravidla, procedury a různé sociální sítě. Naproti tomu kognitivní sociální kapitál je spojován s kognitivními procesy, především normami, postoji hodnotami a přesvědčeními a napomáhá aktérům ke vzájemné spolupráci (Uphoff, 1999). Obě formy přitom přispívají ke kooperativnímu kolektivnímu jednání.

2.4 Měřitelnost sociálního kapitálu

Vzhledem k dynamickému rozvoji konceptu sociálního kapitálu v poslední dekádě, existuje v současné době nepřehledné množství jeho definic a pojetí. S tímto vývojem je spojená také značná různorodost a nepřehlednost metodologií jeho měření. Další komplikace v měřitelnosti tohoto pojmu přináší i značné množství forem sociálního kapitálu (zejména individuální a kolektivní, svazující přemostňující a spojující, strukturální a kognitivní), (Pileček, Jančák, 2010). Sociální kapitál je také specifický svou závislostí na lokálním a historickém kontextu, proměnlivostí na různých úrovních sociálních systémů a také s ohledem na řádovostní hierarchii regionů, což znemožňuje sestavit univerzální soubor indikátorů (Pileček, 2010)⁵. Sýkora a Matoušek (2009) uvádí, že zpravidla nelze měřit přímo sociální kapitál, ale spíše podmínky vhodné pro jeho utváření, nebo jevy, jež jsou důsledkem existence jisté úrovně sociálního kapitálu.

Dle Šafra a Sedláčkové (2006) lze rozlišit dvě základní podoby indikátorů sociálního kapitálu (bez ohledu na to, jakou formu sociálního kapitálu měříme) podle toho, zda se jedná o postoje (důvěra, hodnocení kvality sociálního života atd.), anebo o jednání (např. členství v organizaci). Většinou se používají oba typy znaků neodděleně, čímž se měří kognitivní a strukturální aspekty společně.

Příčinou významného nárůstu zájmu o měření kolektivního sociálního kapitálu v posledních letech jsou především komparativní nebo případové studie, které se snaží o

⁵ Dále je třeba zmínit rozdílné pojetí zkoumání v rámci různorodých oblastí, na které byl sociální kapitál aplikován, například zdraví populace, kriminalita, výkon vlád, lidský kapitál, rozvojová studia či regionální rozvoj.

porovnávání úrovně kolektivního sociálního kapitálu napříč mezi jednotlivými státy nebo regiony. Porovnávání jednotlivých států mezi sebou je však značně problematické a v mnoha případech zcela neuskutečnitelné, jelikož je třeba brát v potaz odlišnosti, které jsou způsobeny rozdíly v lokálních kulturách. Porovnávání rozdílů v úrovni kolektivního sociálního kapitálu mezi regiony určitého státu je však vhodným způsobem, jak vysvětlit regionální disparity a pomoci s jejich vyrovnáváním prostřednictvím regionálních rozvojových politik (Stachová et al., 2009)

Při měření kolektivní formy sociálního kapitálu se uplatňují především sekundární statistické údaje (nejčastěji z oficiálních souhrnných statistik) nebo agregované individuální výpovědi ze sociologických výzkumů (Sedláčková, Šafr 2005).

Nejznámější a nejrozšířenější konceptualizací kolektivního sociálního kapitálu je Putnamův index sociálního kapitálu. Při konstrukci tohoto indexu Putnam uplatňuje rozmanité statistické údaje pro pět různých dimenzí, ze kterých vychází 14 indikátorů, viz tabulka 1 níže (Šafr, Sedláčková, 2006). Pro jeho konstrukci jsou převážně využívána sekundární data z několika amerických výzkumů (Pileček, 2010). Indikátory každé dimenze jsou sumarizovány pomocí faktorové analýzy do jedné latentní proměnné nazvané Social Capital Index, který slouží k porovnání agregované úrovně sociálního kapitálu mezi jednotlivými státy USA (Sedláčková, Šafr, 2006).

Podobně jako Putnam se o komplexní hodnocení sociálního kapitálu pomocí konstrukce souhrnných ukazatelů pokusili například Boschma (2005) a to na příkladu regionů tzv. třetí Itálie⁶, Callois, Aubert (2007) na příkladu venkovských oblastí ve Francii a na úrovni 54 evropských regionů NUTS1 se o relaci mezi sociálním kapitálem a ekonomickým růstem pokusil Beugelsdijk, van Schaik (2005).

⁶ Pojmenování „třetí Itálie“ se vztahuje na italské regiony Veneto, Emilia-Romagna a Toskánsko. Pojmenování zavedl Bagnasco v rámci teorie výrobních okrsků.

Tabulka 1 Putnamův souhrnný index sociálního kapitálu

Dimenze	Indikátory
Komunitně organizovaný život	<ul style="list-style-type: none"> - podíl lidí ve výboru lokálních organizací za poslední rok - podíl lidí v manažerské pozici v klubech za poslední rok - počet občanských a sociálních organizací na 1000 obyvatel - průměrný počet klubových setkání za poslední rok - průměrný počet členů klubů a organizací
Angažovanost ve věcech veřejných	<ul style="list-style-type: none"> - volební účast v prezidentských volbách - počet uskutečněných veřejných setkání týkajících se města či školy
Komunitní dobrovolnictví	<ul style="list-style-type: none"> - počet neziskových organizací na 1000 obyvatel - dobrovolnictví - průměrný počet účastí na komunitních projektech v posledním roce - průměrný počet účastí na dobrovolnické práci v posledním roce
Neformální sociabilita	<ul style="list-style-type: none"> - souhlas s výrokem: „Trávím hodně času návštěvou přátel.“ - průměrný počet uspořádaných domácích párty v posledním roce
Sociální důvěra	<ul style="list-style-type: none"> - souhlas s výrokem: „Většinu lidí lze věřit.“ - souhlas s výrokem: „Většina lidí je čestná.“

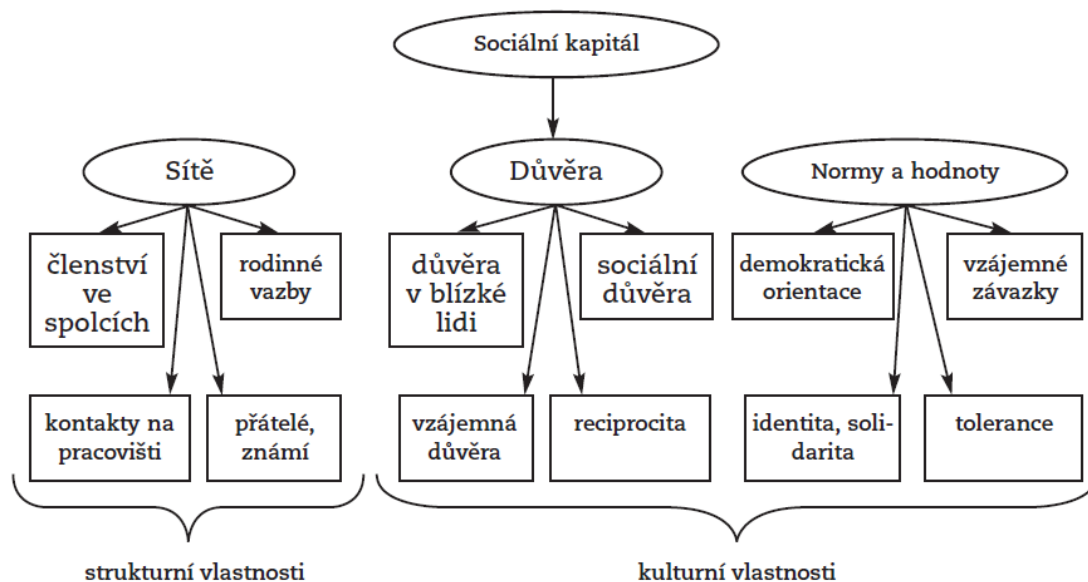
Zdroj: vlastní zpracování dle Putnam (2010)

Dalším z významných iniciátorů měření sociálního kapitálu je Světová Banka, která se zabývá výzkumem i praktickými aplikacemi především v rozvojových zemích. Ve svém výzkumu navazuje na pojetí Putnama, kdy sociální kapitál bere jako stimul pro udržitelný sociální a ekonomický rozvoj a prostředek ke snižování chudoby (Sedláčková, Šafr, 2005). Jedním z nástrojů vzniklých v rámci výzkumu Světové banky je tzv. SC-IQ (Integrated Questionnaire for the Measurement of Social Capital). Jedná se dotazníkový nástroj, zahrnující šest dimenzí sociálního kapitálu: kolektivní jednání a kooperace, důvěra a solidarita, skupiny a sítě, informace a komunikace, sociální soudržnost a inkluze a zplnomocnění a politické akce (Grootaert, 2004).

Pokus o sjednocení názorů na měření sociálního kapitálu přinesl van Deth (2008), jehož přehledové schéma vychází z rozlišení individuální a kolektivní formy sociálního kapitálu a uvádí tři hlavní oblasti, ve kterých se nejčastěji měří. Těmi jsou sociální

sítě/kontakty v rámci strukturního hlediska a důvěra, normy a hodnoty jako kulturní hledisko (Pileček, 2010). Schéma je zobrazeno na obrázku 1.

Obrázek 1 Model měření sociálního kapitálu dle van Detha

Zdroj: van Deth (2003 in Sedláčková, Šafr, 2006).

2.5 Vztah regionálního rozvoje a sociálního kapitálu

Nežli začneme s teoretickým uchopením vztahu regionálního rozvoje a sociálního kapitálu je třeba vymezit pojem rozvoj území. Rozvoj je definován jako změna v čase či proces, který má za cíl zlepšit předchozí stav. V minulosti byl územní rozvoj chápán především v ekonomickém pojetí, kde hlavní indikátor představuje míra nezaměstnanosti (Blažek, Uhlíř, 2011). V současné době je pojetí regionálního rozvoje rozšiřováno i o aspekty sociální a environmentální, přičemž v tomto pojetí je bližší konceptu udržitelného rozvoje. To dokládá i definice uvedená ve Strategii regionálního rozvoje ČR pro roky 2007-2013, která regionální rozvoj definuje následovně: „*pojmem regionální rozvoj rozumíme růst socioekonomického a environmentálního potenciálu a konkurenceschopnosti regionů vedoucí ke zvyšování životní úrovně a kvality života jejich obyvatel. V tomto ohledu jde o dynamický a vyvážený rozvoj regionální struktury příslušného územního celku a jeho částí (regionů, mikroregionů) a odstraňování,*

popřípadě zmírňování regionálních disparit“ (MMR ČR, 2006, s. 6). Region je chápán jako určitá ohraničená část zemského povrchu.

Jak již bylo zmíněno výše, sociální kapitál je v posledních letech diskutován jako významný faktor lokálního a regionálního rozvoje. V kontextu rozvoje regionu ovšem není sociální kapitál jedinou entitou, na které rozvoj regionu závisí. V každém území je možné identifikovat i jiné druhy kapitálu, které na sebe vzájemně působí a společnou součinností tvoří jádro rozvoje. Při tvorbě strategických dokumentů na všech měřítkových úrovních je dle Rudové (2010) zdůrazňován rozvoj především ekonomického kapitálu. Při rozvojových aktivitách je ale třeba brát v úvahu také kapitál přírodní, fyzický, finanční, lidský, kulturní či právě sociální, Rudová k tomuto výčtu přidává i kulturně-historický potenciál území. Existence sociálního kapitálu v území je předpokladem k získání jiných druhů kapitálu (Hubík, 2006) a slouží také jako prostředek, který usnadňuje jejich využití (Majerová et al., 2011). Oproti jiným druhům kapitálu je sociální kapitál abstraktním, těžko definovatelným a nesnadno měřitelným pojmem. Jiné druhy kapitálu lze vyjádřit jednoduchým způsobem, neboť jsou povětšinou tvořeny hmotnými či nehmotnými prostředky, umožňujícími přesné vymezení a měřitelnost.

2.5.1 Shrnutí pohledů teorií regionálního rozvoje na sociální kapitál

V průběhu 80. a 90. let se začínají na poli výzkumu regionálních disparit objevovat úvahy ohledně významu sítí kontaktů pro celkovou organizaci výroby a směny (Blažek, Uhlíř, 2002). Průkopnickou prací v tomto směru byla práce M. Granovettera, který svoji teorii poprvé zveřejnil ve studii *The strenght of weak ties*, která byla publikována v roce 1973. V této studii nebyl pojem sociální kapitál explicitně použit, nicméně Granovetter zde operuje s analýzou sociálních sítí jakožto s nástrojem umožňujícím jedincům jejich rozvoj (dále řeší problematiku slabých a silných vazeb, jak bylo zmíněno výše). Svou teorii později rozvinul v práci z roku 1985, která se zabývá především otázkou vzájemné důvěry jako jednou z nejdůležitějších charakteristik organizace společnosti (míra důvěry je přitom vytvářena postupně, na bázi opakovaných úspěšných transakcí). Stručné shrnutí tohoto díla poskytují Blažek a Uhlíř (2002). Dle Granovettera existence

sítí kontaktů s různou kvalitou a mírou důvěry vytvářejí kontext, ve kterém se odehrávají ekonomické transakce, přičemž různé ekonomické subjekty jsou určitým způsobem do těchto sítí „zakořeněny“⁷, což předurčuje jejich možnosti. Kvalita sítí kontaktů a charakteru osobních vztahů, míra důvěry a forma zakořenění je u různých aktérů, firem či regionů rozdílná, což vytváří odlišné předpoklady pro jejich rozvoj⁸. Granovetter zároveň upozorňuje na skutečnost, že je třeba detailně studovat konkrétní formu zakořenění aktérů, neboť ta určuje možné typy a interakce, které jsou aktéři schopni v dané formě zakořenění uskutečnit (Blažek, Uhlíř, 2002). Z tohoto pohledu lze na sociální kapitál nahlížet jako na významnou součást tzv. sociokulturních faktorů, které spolu s geografickými a ekonomicko-sociálními podmiňují regionální rozvoj (Hampl et al. in Pileček, 2010).

Vzhledem k úspěšnosti Granovetterovi teorie, se pojetí regionu v důsledku „sít'ového“ chápání ekonomiky proměňuje a řada autorů začíná hovořit o regionu jako o průsečíku prostorových vztahů a sítí kontaktů (Blažek, Uhlíř, 2002). V průběhu 90. let se diskuze ohledně institucionálních charakteristik regionů, sítích kontaktů a zakořenění vyvinuly až do vzniku nové školy či směru, s názvem teorie učících se regionů. Ten představuje dosud historicky nejmladší teoretický směr v oblasti regionálního rozvoje, který se neustále vyvíjí (Hubík, 2006). Současné období regionální politiky je tedy dle Blažka a Uhlíře (2002) ovlivněno *„především institucionálními přístupy, směřující ke stimulaci lokální iniciativy, podpory spolupráce subjektů soukromého a veřejného sektoru či podpory a šíření inovací. Ačkoliv v současném pojetí výzkumu regionálního rozvoje panuje značná názorová pluralita, v jednom se přístupy shodují, a tím je přesvědčení o klíčovém významu lidské iniciativy pro RR“*.

V současnosti je možné pozorovat v přístupech autorů, kteří se zabývají rolí sítí kontaktů a zakořenění v RR, značnou názorovou rozepří, kde ovšem společným

⁷ Výraz je přeložen z anglického embedeness, což je výraz přeložitelný buď jako ukotvenost či zakořeněnost, v českých překladech se lze setkat s oběma významy.

⁸ Přestože jsou sítě kontaktů a vazeb chápány především v pozitivním smyslu, objevují se i některé kritické pohledy upozorňující na možnou negativní stránku zakořenění, kdy jsou vazby a sítě kontrolovány z venku (tzn. mimo region) a jsou podřízeny rozhodnutím utvářející se za hranicemi daného regionu (např. se jedná o pobočku nadnárodního podniku se sídlem mimo region). V takovém případě literatura užívá pojem „vykořeňování“ (disembedding).

tématem i přesto zůstává snaha objasnit velkou inovační schopnost některých regionů, jejich schopnost pružně reagovat na měnící se podmínky na trhu a nalézt souvislost mezi prostorovou koncentrací podnikatelských aktivit a jejich adaptibilitou (Blažek, Uhlíř, 2011).

2.5.2 Sociální kapitál v kontextu rozvoje regionu

Dle Majerové et al. (2011) výzkumy prokazují, že úroveň sociálního kapitálu, respektive jeho dílčích složek, pozitivně koreluje s tempem ekonomického růstu. Vliv sociálního kapitálu na rozvoj území je v dnešní době aktuálním tématem, což potvrzuje i vzrůstající zájem teoretického zkoumání o tuto problematiku, jak bylo popsáno v předcházející kapitole. Blažek a Uhlíř (2011, s. 291) k tomuto tématu dodávají, že *„kontakty, respektive sítě kontaktů a jejich architektura, jsou považovány za jednu ze stěžejních příčin přetrvávajících hospodářských rozdílů mezi regiony“*. Asheim et al. (2007 in Malecki 2012, s.1028) popisuje vliv sociálního kapitálu následovně: *„sociální kapitál, tvořen interakcemi, sociálními sítěmi, spoluprací a prostorovou blízkostí se dá označit jako prvek procesu kolektivního učení podporující inovativnost a konkurenceschopnost firem, regionů a celých národů“*.

Pro určení role sociálního kapitálu při rozvoji regionů je důležité určit hlavní aktéry, kteří jsou nositeli růstu konkurenceschopnosti regionální ekonomiky. Těmi mohou být jak aktéři veřejného, soukromého či neziskového sektoru či místní obyvatelé a sdružení. Tito aktéři nejsou považovány za izolované entity, ale subjekty, které jsou vzájemně propojeny do různých sítí (Hlaváček, 2012). Vytváření sociálního kapitálu v regionu je tak závislé na sociálním kapitálu jednotlivých skupin, na přemostujícím kapitálu utvářeném mezi skupinami i hierarchickém sociálním kapitálu napojujícím region na vnější prostředí (Majerová et al., 2011). Autoři ale zároveň dodávají, že vytváření sociálního kapitálu v regionu může být ohroženo vzájemnou ignorací až antagonismem jednotlivých sociálních skupin. Blažek a Uhlíř (2011) vymezují znaky, které jsou společné regionům vyznačujících se vysokou inovativností, intenzivní prací s novými poznatky a velkým podílem aktivit s přidanou hodnotou:

- *intenzivní formální i neformální kontakty mezi klíčovými aktéry* – v době globalizace a mezinárodní konkurence se pak jako klíčové jeví napojení místních kontaktů na klíčová centra tvorby nových poznatků a inovací v mezinárodním případně i celosvětovém měřítku⁹ (Blažek, Uhlíř, 2011). Navíc se v rámci interakce vnitřních podmínek regionu s vnějším prostředím utváří postavení v rámci komplexní geografické organizace společnosti (Majerová et al., 2011).
- *vzájemná vysoká míra důvěry*, jež umožňuje společně mobilizovat zdroje větší, než může každý jednotlivec sám – přítomnost důvěry snižuje riziko oportunitního chování a transakční náklady, usnadňuje proces výměny informací a stimuluje investice a produkci, čímž pozitivně ovlivňuje proces rozvoje
- *schopnost spolupracovat na vzájemně výhodné bázi*.

K tomuto výčtu lze ještě dodat poznatky Stachové et al. (2009), která zdůrazňuje důležitost efektivní občanské participace a sounáležitosti s regionem. „Veřejný prostor“¹⁰ by měl přitom sloužit jako zprostředkovatel příležitostí pro interakce obyvatel regionu, hlavně v rámci participace a kooperace v lokálních organizacích (Majerová et al., 2011).

Sociální kapitál, jeho utváření a využívání je podmíněno specifikem daného regionu a není tedy možné napodobovat procesy, fungující v jednom regionu na jiných místech. Sociální kapitál je dlouhodobě formován historickým kontextem daného regionu, stejně tak formální i neformální sítě mezi místními aktéry bývají často vyvinuty dlouhodobým působením a proto se dá sociální kapitál označit jako jedinečný, místně specifický proces (Malecki, 2012). Dále je nutné zdůraznit, že sociální kapitál je dostupný pouze v případě, že je aktéry regionálního a lokálního rozvoje využíván (Stachová et al., 2009).

⁹Pro rozvoj podnikatelské sociální infrastruktury v území je ovšem nezbytné vybudovat sociální sítě, které budou otevřeny novým poznatkům a novým aktérům (Malecki, 2012).

¹⁰ Myšleno národní, regionální a místní vlády.

2.6 Sociální kapitál na úrovni malých měst

Malá města hrají důležitou v rámci sídelního systému České republiky. Základním stavebním kamenem sídelního a regionálního systému jsou mikroregiony a tzv. městské regiony, které představují taková území, v nichž se odehrává většina každodenního života obyvatel a kde je uspokojena většina základních životních potřeb (Sýkora, Mulíček, 2012). Rozvrstvení mikroregionů poté pokrývá celé území České republiky. Mikroregiony se skládají ze tří funkčních částí, a to jádra, příměstské/suburbánní zóny a periferní části. Při zahrnutí periferních oblastí pokrývají funkční mikroregiony kompletně celé území České republiky. Jádro tvoří společně se suburbánním zázemím městský region. Jádro a suburbánní zóna se liší charakterem osídlení, do jisté míry i složením obyvatelstva a jeho životním stylem a také typy ekonomické činnosti (Sýkora, Mulíček, 2012). Města jsou poté centrální částí těchto mikroregionů, neboť poskytují svým obyvatelům primární úroveň služeb. Malá města zajišťují pro mikroregion rozhodující část pracovních příležitostí, služeb ale i sociálních kontaktů a také identitu periferních mikroregionů (Vaishar, 2012). Z pohledu sociologie představují malá města určitý přechod mezi vesnicí a velkým městem, pokud jde o typ komunity. Nelze u nich totiž hovořit o klasické sociální distanci, neosobnosti či anonymitě, jako je tomu u velkých měst (Urbanová, 2015). Malá města jsou specifická mírou své integrace, vztahy, strukturou a sociální organizací. Z výhod malých měst netěží jen obyvatelé města samotného, ale i obyvatelé celého spádového regionu, především ve formě pracovních příležitostí, služeb základní městské úrovně, služeb samosprávy a státní správy. Ve vztahu k meziobecní spolupráci mají malá města dobrý předpoklad pro sdružování, vzájemnou pomoc, plnění společných cílů, společné odstraňování nedostatků a zlepšení podmínek ve městě. Zároveň se ale malá města musí především v současnosti vypořádat s nárůstem počtu obyvatel ve spádovém území a tím i rostoucími nároky na základní obslužnost území (Urbanová, 2015).

Sociální kapitál se dá považovat za jeden z hlavních předpokladů rozvoje města. Přítomnost sociálního kapitálu pozitivně přispívá k růstu města a jeho vyspělosti, což na úrovni obcí prokázaly i empirické výzkumy např. v Maďarsku Schafft a Brown (2000) či v Německu Cusack (1999). Za důležité faktory lokálního rozvoje je možné považovat

sociální sítě vazeb mezi aktéry ze soukromého, veřejného i neziskového sektoru zprostředkující informace a umožňující kooperaci (Stachová et al., 2009). Při poznání sociálního kapitálu a jeho vlivu na rozvoj určitého území (čtvrti, obce, města, regionu) sledujeme zapojení aktérů do různorodých sociálních sítí, konstituci těchto sítí prostřednictvím vnitroskupinových vazeb, vzájemné meziskupinové vazby mezi sítěmi a hierarchické vztahy na aktéry působící v sítích na vyšších úrovních (Sýkora, Matoušek, 2009). Při rozvoji obce je důležitá efektivita veřejného a občanského sektoru, schopnost vedení obce vytvářet strategie a míra zapojení místních lidí a podniků do rozvojového plánování a podpory (Stachová et al., 2009). Podoba sociálního kapitálu v malých městech vychází především z chování samotných jedinců a reprodukce bude vycházet z jejich konkrétního jednání, míry důvěry a ochoty kooperace. Vytváření a udržování sociálního kapitálu je tedy závislé na příležitosti vzájemné interakce obyvatel města, přičemž vedení města by mělo působit jako inkluzivní platforma pro interakce. Integrační funkci mohou plnit především občanská sdružení či spolky zaměřující se na pořádání akcí propojujících a přemostujících různorodé sociální skupiny. (Majerová a et al., 2011). Dle autorky ale mohou sdružení, založená za účelem obrany zájmů určité skupiny obyvatel přispívat k vzájemnému vymezování a spolupráci bránit. I přesto je ale vysoká vyspělost občanského sektoru a jeho participace na dění ve městě znakem dobré úrovně sociálního kapitálu. Pro rozvoj přemostujícího sociálního kapitálu jsou na úrovni měst také velmi důležité vzdělávací instituce (především mateřské či základní školy), a na ně navázané aktivity (školní kroužky, rodičovské schůzky), kde dochází k rozvoji sociálních kontaktů především mezi starousedlíky a nově přistěhovalými. Specifický význam má pro města také hierarchický typ sociálního kapitálu (spojující sociální kapitál), který umožňuje napojení na instituce vyššího řádu (krajského či národního) a přináší městům přidanou hodnotu. V oblasti napojení na hierarchické úrovni jsou pro města důležité velké podniky, které mají přístup k zdrojům na regionální, národní či nadnárodní úrovni (Majerová et al., 2011). Velký význam hrají v obcích také v oblasti nabídky pracovního trhu a zaměstnanosti. Klíčovou otázkou pro vedení města je vytvářet příznivé podmínky pro obchodní prostředí a také pro život obyvatel, přičemž tyto dva faktory bývají často v rozporu (výstavba továrny znečišťující prostředí, výstavba průmyslové zóny apod.). Obec má potenciál růstu, pokud dokáže

organizovat sama sebe. To znamená, že místní aktéři (podnikatelé, politikové, finančníci, vědci, skupiny) budou pracovat společně a vytvářet tak prostředí přispívající k inovaci, podnikání a ekonomickému růstu. Aspekty, jako je partnerství, vize, vůdcovství, spolupráce, důvěra a synergie, jsou součástí standardního slovníku většiny lokálních rozvojových strategií (Stachová et al., 2009). Důležitým aspektem je také důvěra na obecní úrovni, a to mezi občany či důvěra v politické instituce. K rozvoji sociálního kapitálu v obcích také přispívá fyzické a sociální prostředí, které se mění spolu s počtem obyvatel či množstvím zástavby. Tyto faktory výrazně přispívají k utváření sociálního kapitálu, neboť větší počet obyvatel a jejich nové složení, může způsobit rozvrstvení názorů v obci a heterogenitu, která povede k utlumení sociálního kapitálu. Spolu s novou zástavbou mohou být zrušeny či naopak nově vybudovány oblasti k setkávání obyvatel.

3 Použité metody

Záměrem této části práce je zjištění, zdali existuje vztah sociálního kapitálu a rozvoje území. Zmíněné veličiny byly operacionalizovány a došlo k jejich srovnání na vzorku vymezených malých měst v Jihomoravském kraji. Tato kapitola si tedy klade za cíl pomocí souboru kvantitativních metod zodpovědět výzkumnou otázku, která zní: *Existuje závislost mezi vybranými proměnnými kolektivního sociálního kapitálu a rozvojem malých měst v Jihomoravském kraji?*

V této části práce budou objasněny použité metodické postupy při provádění kvantitativního výzkumu a dojde k interpretaci výsledků a zobrazení výsledků do mapových podkladů. Výstupy získané v rámci této části práce umožní nejen pohled na územní diferenciaci sociálního kapitálu a rozvoje území ale budou i východiskem pro návrhovou část práce a tvorbu závěrů.

Při realizaci výzkumu v rámci konceptu sociálního kapitálu dochází k obtížnému pojetí tématu díky nejasné konceptualizaci a měřitelnosti. Vychází to především z jeho mnoha typů a forem, jak bylo zmíněno v kapitole 2.4. Sociální kapitál není založen pouze na měřitelných veličinách - například složka důvěry je založena spíše na subjektivních výpovědích jedinců. Individuální forma je zpravidla měřena kvalitativními metodami, kolektivní forma kvantitativními. Použití kvantitativního výzkumu se také odvíjí od rozsahu datové základny, přičemž s poklesem řádovostní úrovně možnost jeho aplikace klesá, neboť charakteristiky sociálního kapitálu nebývají dostupné v dostatečném územním detailu (Pileček, 2010). Hodnocení měkkých faktorů a tedy i sociálního kapitálu na základě analýzy statistických dat je relativně obtížné a dá se tedy říci, že spíše než o měření samotného pojmu dochází k pokusům o měření podmínek pro jeho formování. Kvantitativní statistická analýza sociálního kapitálu v konkrétním území není v České republice neprobádanou oblastí. Na příkladu okresů prováděli empirický výzkum například Pileček, Jančák (2010), kteří pomocí dostupných sekundárních dat sestavili soubor indikátorů a na základě komponentní analýzy analyzovali úroveň sociálního kapitálu ve zmíněném okresním detailu. Na úrovni obcí analyzoval vztah

sociálního kapitálu a rozvoje území Beneš (2014), na úrovni správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem například Jančák et al. (2008).

Pro účely této diplomové práce byl zvolen výzkum na úrovni obcí. Obce představují v rámci sídelní struktury základní, integrované celky, kdy na úrovni Jihomoravského kraje tvoří malá města důležitou spojnici mezi velkými městy a venkovem, především z hlediska administrativní funkce měst. Malá města často zastupují důležité střediskové funkce, je zde koncentrována valná část populace, pracovních příležitostí, služeb a aktivit a tím pádem i vysoká koncentrace sociálních sítí a kontaktů. Malá města se navíc vyznačují vnitřní homogenitou a tím pádem se dají identifikovat jako vhodné objekty pro studium sociálního kapitálu.

3.1 Metodika kvantitativního výzkumu

Dle Punche (2008) je nutné při aplikaci kvantitativního šetření realizovat v logickém pořadí tři hlavní analytické kroky. Prvním je redukce a shrnutí dat - vytvoření proměnných, následuje analýza na popisné úrovni a vztahová analýza (aplikace dvojrozměrné či vícerozměrné analýzy). Na základě studia dostupné literatury a provedených studií zabývajících se konceptualizací a měřitelností sociálního kapitálu byl pomocí analýzy sestaven soubor relevantních indikátorů pro obě zkoumané proměnné, tedy pro sociální kapitál i rozvoj území. Výběr indikátorů byl determinován dostupnými datovými podklady. Při výběru indikátorů sociálního kapitálu byla maximální snaha o postihnutí všech složek a dimenzí kolektivního sociálního kapitálu (míry důvěry, sociální sítě, kulturní i strukturální složka). Indikátory vychází ze sekundárních zdrojových databází, především z Českého statistického úřadu, Registru ekonomických subjektů či Městské a obecní statistiky. Popis indikátorů včetně argumentace výběru a relevance je předmětem následujících kapitol 3.3 a 3.4. Metodika výběru analyzovaných obcí je předmětem následující kapitoly 3.2. Pro zjištění závislosti mezi zkoumanými proměnnými byla následně provedena statistická vícerozměrná analýza dat zahrnující faktorovou a korelační kanonickou analýzu. Faktorová analýza je metoda sloužící k redukci proměnných (tedy zvolených indikátorů), při zachování jejich informační hodnoty (Řezanková, 2005). Analýza slouží k eliminaci nadbytečných

informací, odhalení vzájemných závislostí a tím i snadnější interpretaci. Je založená na shlukování proměnných do tzv. faktorů, kdy proměnné ve faktoru spolu silně korelují, ale faktory vzájemně jsou nekorelované. Na základě extrakce faktorů došlo k výpočtu faktorových skóre a jejich následnému převedení na pořadí měst, tedy od 1. do 42. místa. Výsledky byly následně rozřazeny do tří skupin dle umístění obcí a zakresleny do mapových podkladů. Pro hledání vztahů mezi sociálním kapitálem a rozvojem měst bylo nutné získané faktory z faktorové analýzy korelovat. Pro korelaci byl použit Pearsonův korelační koeficient. Výsledek koeficientu poukázal na slabé závislosti mezi veličinami. Z tohoto důvodu bylo nutné přistoupit k rozšíření analýzy korelací mezi jednotlivými faktory pomocí kanonické korelační analýzy. Tato analýza umožňuje hlubší poznání vztahů mezi proměnnými a usnadňuje statistické hodnocení jinak obtížně kvantifikovatelných souvislostí. Výsledky kanonické analýzy byly opět převedeny na pořadí měst a byl analyzován vztah mezi úrovní sociálního kapitálu a rozvojem malých měst v Jihomoravském kraji. Primární zpracování dat probíhala v programu MS Excel, kde došlo především k přípravě indikátorů a testování jejich normality. Statistická analýza byla provedena v programu SPSS. K vizualizaci dat posloužil program MS Excel, do kterého byl stažen doplněk Esri Maps for Office od společnosti Esri.

3.2 Vymezení malých měst v Jihomoravském kraji

Pro přesné vymezení malého města neexistuje jednotná metoda a definice. Za základní kritérium vymezení malého města je považován počet obyvatel, přičemž určení horní a dolní hranice se v literatuře liší. Dle zákona o obcích (č. 128/2000 Sb.) je městem obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, o status města mohou ale požádat i obce, který tento status měly v minulosti a tohoto kritéria v současnosti nedosahují. Při stanovení horní hranice se lze setkat s hodnotami 15 tis., 20 tis., či dokonce 30 tis. obyvatel (Urbanová, 2015). Pro rozlišení města a vesnice lze dle Ambrožové (2010) použít tato kritéria: urbanistické znaky, zastoupení občanské vybavenosti a podíl zemědělského obyvatelstva. Dle Navrátilové et al. (2015) jsou malá města sídla, která svým prostorovým a funkčním uspořádáním i sociální strukturou nepřesáhla nejjednodušší

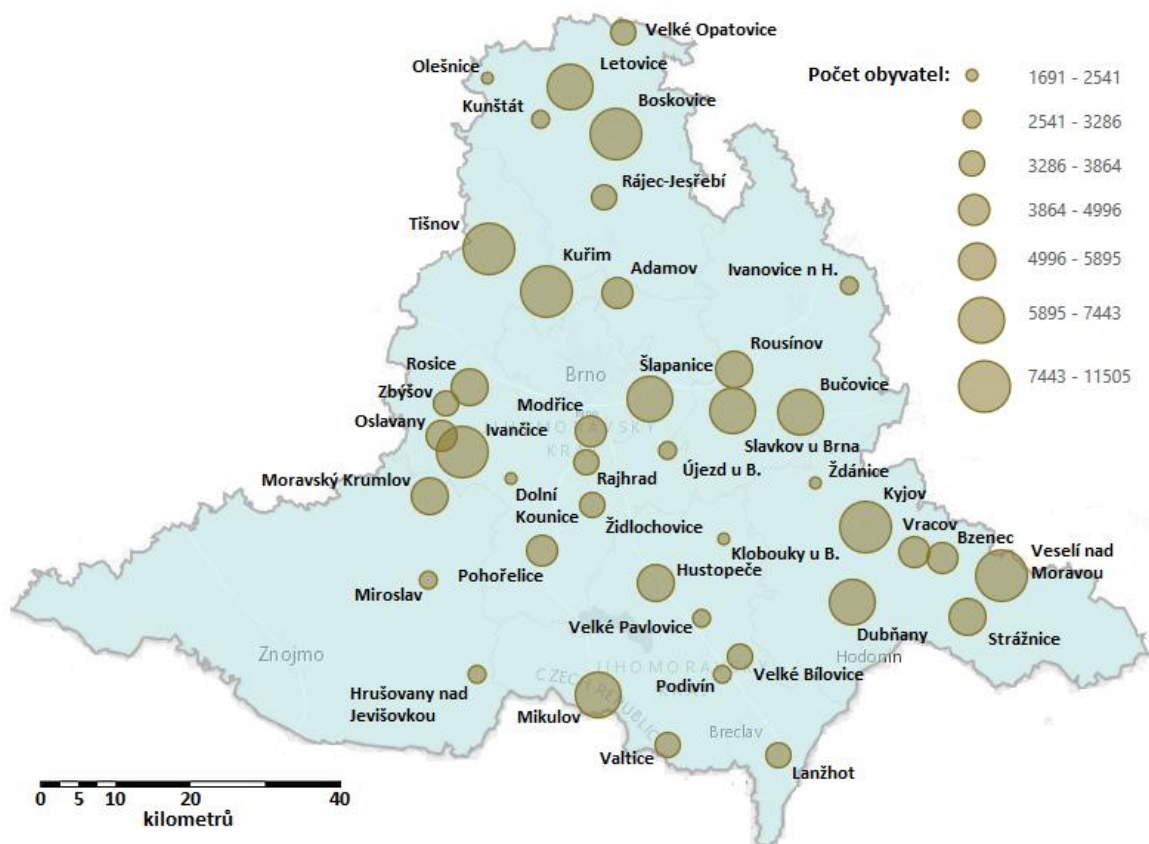
formu městského organismu. Prostřednictvím svojí rozlohy a drobného měřítka jsou snadno vnímatelné jako celek a důvěrně známé prostředí. Jednotlivé části jsou vázány na jediné centrum se základní vybaveností a na okolní krajinu. Až na výjimky zde nevzniká potřeba zavedení systému městské hromadné dopravy. Prostředí malého města je dle kolektivu autorů oprávněně spojováno s větším pocitem bezpečí. Větší z našich malých měst často plní funkci regionálního centra (okresního města). Dle Urbanové (2015) je současná sídelní struktura České republiky charakteristická vysokým počtem malých měst. Vzhledem k nejednoznačné definici a složitému určení bylo pro účely této práce použité vymezení malých měst v Jihomoravském kraji z publikace Malá města – motory rozvoje Jihomoravského venkova, od Vaishara et al. (2012). Ti pro vymezení malého města využili specifika moravského systému osídlení. Jako města střední velikosti byla zpravidla vymezena města okresní (kromě Svitav) a několik průmyslových měst na jejich úrovni (Valašské Meziříčí, Kopřivnice, Hranice). Dle jejich názoru v jihomoravském kraji existuje poměrně výrazný rozdíl mezi okresními městy, z nichž všechna přesahují počtem obyvatel hranici 20 tis. a ostatními městy, z nichž žádné nepřekračuje hranici 12 tis. obyvatel. Z tohoto důvodu byla jako horní hranice malého města zvolena hranice 15 tis. obyvatel. Při stanovení dolní hranice se autoři snažili odlišit malá města a velké vesnice, přičemž při tomto určení se rozhodli nevycházet z formálního statutu jednotlivých sídel, který ne vždy odráží reálný městský charakter obce a je spíše výsledkem historického vývoje a lobbingu. Z tohoto důvodu byly do výzkumu zařazeny i obce, které jsou „velkými vesnicemi“ ale disponují podobnou vybaveností jako okolní malá města. K výzkumu malých měst byla použita statistická analýza na základě tvrdých kvantitativních dat. Výsledkem výzkumu bylo stanovení souboru 43 malých měst, jejichž seznam a aktuální počet obyvatel (k 31. 12. 2014) je uveden v tabulce níže. Pro náš výzkum byl použit soubor 42 obcí, neboť pro jednu obec nebyly dostupné veškeré údaje potřebné pro analýzu. V tabulce 2 je pozorovatelné, že vybraná města jsou populačně poměrně rozptýlená, kdy v populačně nejmenším městě žije 1 691 obyvatel, a největším 11 319 obyvatel. V obrázku 2 níže jsou selektovaná města zobrazená v mapě a rozdělená dle velikosti obyvatel. Rozdělení obyvatel dle populační velikosti proběhlo na základě metody přirozených mezer v programu Esri Maps for Office.

Tabulka 2 Název analyzovaných malých měst a jejich populační velikost k 31. 12. 2014

Malé město	Počet obyvatel	Malé město	Počet obyvatel
Lanžhot	3 750	Slavkov u Brna	6 456
Letovice	6 751	Strážnice	5 637
Mikulov	7 443	Šlapanice	7 273
Mirotslav	2 903	Tišnov	8 984
Modřice	4 996	Újezd u Brna	3 238
Moravský Krumlov	5 836	Valtice	3 534
Olešnice	1 691	Velké Bílovice	3 853
Oslavany	4 624	Velké Opatovice	3 864
Podivín	2 936	Velké Pavlovice	3 098
Pohořelice	4 755	Veselí nad Moravou	11 319
Rájec-Jestřebí	3 662	Vracov	4 566
Rajhrad	3 520	Zbýšov	3 846
Rosice	5 895	Ždánice	2 541
Rousínov	5 620	Židlochovice	3 735

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Obrázek 2 Malá města v Jihomoravském kraji dle počtu obyvatel

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

3.3 Indikátory sociálního kapitálu

Vzhledem k omezené dostupnosti dat v obecním územním detailu nebylo možné využít některé komplexní ukazatele (například Putnamův index sociálního kapitálu). Z toho důvodu bylo nutné stanovit vlastní soubor indikátorů. Navržený soubor indikátorů vychází ze studia literárních zdrojů a dosavadních studií na toto téma a je limitován dostupnými sekundárními zdroji dat. Při stanovení souboru indikátorů pro tuto úroveň bylo výchozí rozdělení na strukturální a kulturní aspekty dle Van Detha (2008) kdy toto rozdělení použil ve svém výzkumu i Pileček, Jančák (2010). Strukturální aspekty jsou reprezentovány ukazateli lokální společenský život, institucionální život a vnější vztahy, kulturní aspekty tvoří důvěra a sklon ke kolektivnímu jednání a důvěra v instituce. Vybrané indikátory pro tuto diplomovou práci můžeme vidět v tabulce níže. U každého indikátoru je uvedena argumentace jeho výběru a vhodnost použití.

Tabulka 3 Zvolené indikátory sociálního kapitálu a jejich popis

Indikátor	Zdroj dat	Popis indikátoru
<i>Komunální volby</i>	ČSÚ - volby	Počet kandidátů na jedno volené místo v obecním zastupitelstvu ve volbách konaných roku 2014
<i>Komunální volby</i>	ČSÚ - volby	Volební účast v komunálních volbách konaných roku 2014 (v %)
<i>Věřící</i>	ČSÚ - SLDB 2011	Podíl věřících osob na celkovém počtu obyvatel k 26. 3. 2011 (v %)
<i>Neziskové organizace</i>	MF - ARES	Počet neziskových organizací na 1000 obyvatel
<i>Podnikatelské subjekty</i>	ČSÚ - MOS	Počet podnikatelských subjektů podnikajících v oblasti kultury, zábavy a rekreace na 1000 obyvatel k 31. 12. 2014
<i>Přijaté dotace</i>	Rozpočet veřejně o.s.	Výše přijatých dotací na osobu v letech 2004-2013 (v Kč)

Zdroj: vlastní zpracování

Kulturní aspekty sociálního kapitálu jsou reprezentovány především složkou důvěry. Sedláčková, Šafr (2008, in Beneš, 2014) tvrdí, že sociální důvěra v České republice je nejsilněji spjata s deklarovanou spokojeností s politickou a ekonomickou situací spolu s důvěrou ve státní instituce. Důvěra na této úrovni je nejčastěji vyjádřena pomocí účasti ve volbách, a to jak na národní, krajské či komunální úrovni. Pro účely této práce

jsou využity údaje z voleb do obecního zastupitelstva v roce 2014, které byly k datu této diplomové práce poslední realizované. Prvním indikátorem v této oblasti je procentuální volební účast, která je považována za velmi významný ukazatel občanské angažovanosti a participace obyvatel na dění v obci. Dle Jance (2006) je volební účast jedním ze základních ukazatelů úrovně sociálního kapitálu, neboť poukazuje na stupeň rozvoje občanské společnosti. Na lokální úrovni lze volební účast označit jako projev zájmu obyvatel o veřejné záležitosti a dění v obci, dle Sýkory a Matouška (2009) ale může být také důsledkem řešení konfliktní situace v obci. Tento indikátor také ilustruje ochotu residentů řešit sociální, ekonomické, politické a jiné lokální problémy. Kdežto volební účast můžeme označit za pasivní projev zájmu o dění v obci, druhý zvolený indikátor – počet kandidátů na jedno volené místo v obecním zastupitelstvu je spíše projevem aktivního zájmu. Tento indikátor je vyjádřením zájmu osob na obecním vládnutí a ochoty provést změnu vlastními prostředky. Může také poukazovat na snahu o řešení problémů na místní úrovni. Třetím sledovaným indikátorem v rámci kulturního aspektu sociálního kapitálu je podíl věřících osob na celkovém počtu obyvatel. Ačkoliv věřících obyvatel na českém území ubývá, indikuje tento ukazatel míru soudržnosti a sounáležitosti s územím a je přenositelem hodnot. Církev umožňuje lidem v obci pravidelné setkávání, které je často spojeno s obohacením o nové informace. Toto setkávání tedy může působit jako prostředek pro reprodukci a tvorbu sociálního kapitálu v obci. Data pro tento indikátor vychází ze Sčítání lidí, domů a bytů z roku 2011, mimo toto sčítání nejsou data pro obce dostupná, nelze tedy vycházet z novějších údajů.

Poslední tři indikátory spadají svým charakterem do strukturálních aspektů. Strukturální aspekty jsou reprezentovány ukazateli lokální společenský život, institucionální život a vnější vztahy. Prvním indikátorem je ukazatel počtu neziskových organizací na 1000 obyvatel, který dle Putnamova indexu sociálního kapitálu zapadá do dimenze tzv. komunitního dobrovolnictví (Sedláčková, Šafr, 2006). Údaje o neziskových organizacích jsou v obecním měřítku dostupné na Administrativním registru ekonomických subjektů (zkratka ARES). Jako neziskové organizace byly označeny nadace (kód právní formy 117) a nadační fondy (kód 118), obecně prospěšné společnosti (kód 141), ústavy (kód 161), spolky (kód 706) a pobočné spolky (kód 736),

církevní organizace (kód 721) a evidované církevní právnické osoby (kód 722). Počet organizací byl ustanoven k datu sběru dat, neboť údaje na ARES jsou pravidelně aktualizovány. Tyto organizace jsou místně příslušné dle sídla společnosti, je tedy možné, že nemusí mít lokální působení a do místních sociálních sítí nejsou zapojeni. Charakterem neziskových organizací je jejich volnočasový a dobrovolnický charakter a tedy předpoklad k lepší reprodukci sociálního kapitálu než u ostatních sdružení. Dalším indikátorem v této oblasti je počet podnikatelských subjektů podnikajících v oblasti kultury, zábavy a rekreace v dané obci. Charakter těchto podnikatelských subjektů tvoří prostředí, které je příznivé pro přenos sociálního kapitálu. Na obecních sportovištích a v kulturních prostorech dochází k interakci různých jedinců a tím k efektivní výměně informací. Data jsou dostupná na stránkách Veřejné databáze Českého statistického úřadu (dále jako ČSÚ) v sekci Městská a obecní statistika.

Zatímco předchozí dva indikátory byly představiteli horizontální formy sociálního kapitálu, poslední sledovaný indikátor, počet přijatých dotací na obyvatele, je zástupcem vertikálního typu. Počet získaných dotací indikuje míru vlivu, kterou obec disponuje při získávání finančních prostředků, informací apod. a tím pádem jakou měrou může přispívat k prosperitě celé obce (Beneš, 2014). Tento indikátor vyjadřuje také počet vertikálních vazeb na klíčové aktéry a instituce nadregionálního charakteru. Určitá forma lobbingu představuje pro obec významný faktor lokálního rozvoje, kdy se obec prostřednictvím kontaktů dostává k prostředkům, na které by běžnou formou nedosáhla (jako příklad lze uvést situaci kdy je poslanec obyvatelem obce), (Beneš, 2014). Indikátor počtu získaných obecních dotací na obyvatele, je dostupný na webu www.rozpocetobce.cz, který je provozován občanským sdružením Rozpočet Veřejně, zdrojem dat je Ministerstvo financí. Vzhledem k proměnlivosti dat přijatých dotací byl ukazatel zprůměrován a počítán v letech 2004-2013.

3.4 Indikátory rozvoje města

Ekonomický a rozvojový potenciál území není založen pouze na jediném faktoru. Potenciál rozvoje území je podmíněn existencí více faktorů, přičemž roli nehraje jen přítomnost jednotlivých faktorů, ale především jejich kombinace vytvářející „příznivé

lokální prostředí“ (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2009). To je v současnosti chápáno především jako příznivý endogenní vývoj, zaměřený na vnitřní zdroje regionu, atmosféru, etiku práce, sebedůvěru a efektivní vztahy v regionu (Spilková, 2004). Na lokální úrovni je klíčovým faktorem rozvoje flexibilní a kvalifikovaná pracovní síla, podnikatelská aktivita, kvalita veřejné správy a činnosti, které mají tendenci se soustřeďovat přímo do středních a velkých měst – podnikatelské služby, technologicky náročné obory zpracovatelského průmyslu a vzdělávací instituce (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2009).

Stejně jako u sociálního kapitálu, je i u rozvoje území problematické určení indikátorů vzhledem k nízké dostupnosti dat na lokální úrovni. Rozvoj území na úrovni obce je více nežli na vyšších hierarchických úrovních spjat s jeho residenty, tedy těmi, kteří zde bydlí (respektive mají hlášené trvalé bydliště), pracují a provozují volnočasové a jiné aktivity. Výběr indikátorů byl tedy zvolen v souvislosti s napojením na obyvatelstvo a jeho aktivity. Indikátory byly zvoleny tak, aby pokryly kompletní rozvojový potenciál města a zohlednily nejdůležitější aspekty jeho rozvoje. Vzhledem k omezené dostupnosti dat je většina indikátorů vztažena k roku 2011, kdy probíhalo Sčítání lidu domů a bytů (dále jako SLDB).

Tabulka 4 Zvolené indikátory rozvoje města a jejich popis

Indikátor	Zdroj dat	Popis indikátoru
<i>Index stáří</i>	ČSÚ - SLDB 2011	Index stáří k 26. 3. 2011 (v %)
<i>Nezaměstnanost</i>	ČSÚ - veřejná databáze	Obcená míra nezaměstnanosti k 31. 12. 2011 (v %)
<i>Vysokoškolské vzdělání</i>	ČSÚ - SLDB 2011	Podíl vysokoškolsky vzdělaných osob na obyvatelstvu starším 15 let k 26. 3. 2011 (v %)
<i>Obsazená pracovní místa</i>	ČSÚ - SLDB 2011	Podíl obsazených pracovních míst na 1000 zaměstnaných osob k 26. 3. 2011 (v ‰)
<i>Ekonomická aktivita</i>	ČSÚ - SLDB 2011	Podíl ekonomicky aktivních obyvatel na celkovém počtu obyvatel k 26. 3. 2011 (v %)
<i>Migrační saldo</i>	ČSÚ – veřejná databáze	Hrubá míra migračního salda v letech 2004-2013 (v ‰)

Zdroj: vlastní zpracování

Základní charakteristikou regionu jsou demografické ukazatele, které poskytují informace o populaci obce a dávají představu o množství potenciálně dostupné a využitelné pracovní síle. Prvním indikátorem je index stáří, který je jednou ze zvolených demografických charakteristik. Index stáří vyjadřuje podíl osob starších 65 let na 100 osob mladších 15 let. Index stáří dává představu o stárnutí populace, kdy v republikovém měřítku dochází v posledních letech k neustálému zvyšování hodnoty tohoto indexu. Mezi městy jsou na úrovni tohoto indexu zjevné rozdíly, kdy nižší hodnoty je možné očekávat u měst, kde dochází k rozvoji bytové výstavby a stěhování mladých rodin a je zde tedy pozorovatelný proces suburbanizace. Dalším zvoleným indikátorem je podíl ekonomicky aktivních obyvatel na populaci obce. Ekonomicky aktivní osoby jsou součtem celkového počtu zaměstnaných a nezaměstnaných osob dané obce. Spolu s mírou nezaměstnanosti, která je dalším ze zvolených indikátorů, dává představu o využitelnosti populace pro ekonomickou činnost. Pro vyjádření pracovního významu města byl použit indikátor obsazených pracovních míst. Indikátor vyjadřuje sílu obce jakožto pracovního centra, tedy zdali dané město disponuje kvalitním a dostatečně velkým pracovním trhem. Obsazená pracovní místa se vypočítají jako: $(\text{součet zaměstnaných osob bydlících v obci a dojíždějících za prací do dané obce} - \text{počet osob za prací vyjíždějících}) / \text{počet zaměstnaných osob}$. Výsledek je vyjádřen v promilích. Pro pracovní trh a rozvoj inovační aktivity má velký význam zvolený indikátor podíl vysokoškolsky vzdělaných osob na populaci obce. Vysokoškolsky vzdělaní lidé disponují většími předpoklady pro přejímání externích znalostí a jejich aplikaci na dané území. Posledním zvoleným indikátorem je hrubá míra migračního salda. Vzhledem k proměnlivému charakteru tohoto indikátoru bylo zvoleno jeho sledování v rámci delšího časového úseku (2004-2013). Migrační přírůstek vyjadřuje atraktivitu obce jak pro stávající obyvatele, tak pro potenciální nové obyvatele. Migrace je podmíněna různými faktory, a to například atraktivitou a kvalitou prostředí, cenovou dostupností, bytovou výstavbou, pobídkami pro potenciální nové obyvatele apod. Positivní vliv migrace je spatřován také v potenciálu nově přistěhovaných osob přinést do území nové znalosti a informace, což vede k aktivizaci endogenního potenciálu lokality.

4 Výsledky

V následující kapitole budou prezentovány výsledky provedené kvantitativní analýzy. Na základě vymezených indikátorů je možné přistoupit ke statistické analýze pro obě proměnné, tady pro sociální kapitál a rozvoj měst. Nejdříve došlo k aplikaci faktorové analýzy pro obě skupiny proměnných, jejímž vyústěním bylo sestavení faktorů. Pro ověření vztahu mezi sociálním kapitálem a rozvojem města byla následně aplikována kanonická korelační analýza. Výsledky byly zobrazeny do mapových podkladů. Záměrem této kapitoly bylo také postihnout příčiny utváření sociálního kapitálu a regionálních disparit v území a interpretovat způsoby utváření sociálního kapitálu v prostoru.

4.1 Statistická analýza sociálního kapitálu

Analýzu je nutné začít ověřováním normality proměnných. Normální rozdělení proměnných je základním předpokladem pro použití statistických metod, není-li tento předpoklad splněn, nelze danou metodu použít. K určení normality proměnných jsou používány testy normality. V našem případě byl použit Jarque-Berov test na hladině významnosti 5%. Ten pro svůj výpočet používá koeficient šikmosti S (měří nesymetrii dat) a špičatosti K (odchylka zkoumaného rozdělení od normálního rozdělení), kdy pro normální rozdělení platí $S=0$ a $K=3$. Výsledek Jarque-Berov testu u zvolených indikátorů pro sociální kapitál je uveden v tabulce 5 níže. U některých indikátorů byla zamítnuta normalita (v tabulce označeny šedě). Z toho důvodu bylo nutné použít transformace vhodné pro daný typ analyzované veličiny.

Tabulka 5 Výsledky Jarque-Berov testu pro indikátory sociálního kapitálu

Sociální kapitál						
Indikátory	<i>Kandidáti</i>	<i>Volby</i>	<i>Věřící</i>	<i>Podnikatelé</i>	<i>Neziskové_x</i>	<i>Dotace_x</i>
p hodnota	0,692	0,113	0,139	0,813	0,000	0,007
p hodnota po transformaci	-	-	-	-	0,983	0,607

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Odlehlé hodnoty byly substituovány pomocí Winsorizovaného průměru, který vychází z toho, že určité krajní části z množiny dat se přiřadí nejbližší hodnota, která již ale nespadá do kategorie odlehlých. Pomocí úprav došlo k dosažení normality u všech předkládaných veličin a bylo možné přistoupit k faktorové analýze.

Faktorová analýza umožňuje redukci proměnných (v našem případě sady indikátorů pro sociální kapitál a sady indikátorů pro rozvoj území). Tu lze provést, pouze pokud existuje podmínka vzájemné závislosti proměnných a předpoklad, že tyto závislosti jsou důsledkem působení určitého menšího počtu v pozadí stojících samostatně neměřitelných veličin, které se nazývají faktory (Hendl, 2009). Tyto nové faktory, které nahradily původní proměnné, poté umožňují snadněji porozumět posuzovaným datům a usnadňují jejich interpretaci. Cílem je vytvořit takové faktory, které jsou vzájemně nekorelované, protože to znamená, že každá z nových proměnných měří jinou vlastnost (či dimenzi) dat. Zároveň by ale proměnné tvořící jeden faktor měli spolu silně korelovat. Před vlastní aplikací procedur pro výpočet faktorové analýzy je nutné vypočítat korelační matici a kontrolovat, zda se objevují proměnné, které jsou vzájemně silně korelované. Korelační matice pro sociální kapitál je zobrazena v tabulce 6 níže.

Tabulka 6 Korelační matice proměnné sociální kapitál

Sociální kapitál		<i>Kandidáti</i>	<i>Volby</i>	<i>Věřící</i>	<i>Podnikatelé</i>	<i>Neziskové</i>	<i>Dotace</i>
KORELACE	<i>Kandidáti</i>	1,000					
	<i>Volby</i>	-,043	1,000				
	<i>Věřící</i>	-,147	,413	1,000			
	<i>Podnikatelé</i>	,323	-,057	-,062	1,000		
	<i>Neziskové</i>	-,030	,114	,114	,490	1,000	
	<i>Dotace</i>	,228	-,003	-,063	,354	,216	1,000

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Znak *_x* za jednotlivými proměnnými (neziskové a dotace) se objevuje u proměnných, jejichž hodnoty bylo nutno transformovat pro zajištění normálního rozložení. Významné korelace jsou ve výše uvedených tabulkách označeny šedě. Síla korelací byla v absolutní hodnotě označena následovně: mírná (0,3 až 0,5), střední (0,5 až 0,7) a vysoká (nad 0,7 více). Záporné znaménko u korelací některých proměnných vyjadřuje,

že vysoká hodnota jednoho indikátoru se objevuje s nízkou hodnotou druhého a naopak. V rámci sociálního kapitálu nebylo možné pozorovat silné korelace, nejsilnější vztah byl identifikován mezi počtem neziskových organizací v obci a počtem podnikatelských subjektů a také mezi počtem věřících a volební účastí.

Nyní je možné přistoupit k aplikaci faktorové analýzy. Nejdříve je nutné ověřit vhodnost a adekvátnost použití faktorové analýzy. Byla zvolena Kaiser-Meyer-Olkinova míra (zkratka KMO). Koeficient KMO může teoreticky nabývat hodnot mezi 0 a 1. KMO musí dosahovat hodnoty nad 0,5. Nižší hodnoty indikují nevhodnost použití faktorové analýzy, tedy že korelace mezi dvojicemi proměnných nemohou být vysvětleny jinými proměnnými. Jak můžeme vidět v tabulce níže, v našem případě dosahuje KMO hodnoty 0,534, což značí menší adekvátnost použití faktorové analýzy, nicméně je možné faktorovou analýzu aplikovat. Vzhledem k nízké hodnotě KMO byl použit také Bartlettův test sféricity. Ten testuje, zdali nejsou proměnné pouze autokorelované, tedy zdali mají kromě korelací samých se sebou nějakou další sféru vztahů k dalším proměnným (Košťál, 2013). Testuje se tedy nulová hypotéza, že korelační matice daných proměnných je jednotková (na diagonále matice se objevují jedničky, jinde nuly). Pro zamítnutí nulové hypotézy Bartlettova testu sféricity je nutné, aby p-hodnota testu byla menší než obvyklá hladina statistické významnosti 0,05. V našem případě je nulová hypotéza zamítnuta, signifikace dosahuje hodnoty 0,006 (v tabulce 7 označená jako Sig.).

Tabulka 7 Testování adekvátnosti použití faktorové analýzy

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,534
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	32,124
	df	15
	Sig.	,006

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Pro stanovení počtu faktorů bylo použito Kaiserovo kritérium, které je založeno na porovnání rozptylu faktorů s rozptylem jednotlivých indikátorů (jejich suma je 1). Za validní jsou považovány faktory, jejichž rozptyl je větší než 1. V tabulce níže jsou tyto

faktory označeny světle šedou barvou. Tmavě šedou barvou je poté vyznačeno kolik % rozptylu vysvětlují vygenerované dva faktory. Ve skupině indikátorů sociálního kapitálu se tedy extrahovaly dva faktory, které pokrývají 55,8 % variability souboru indikátorů. Jako metoda extrakce byla zvolena metoda hlavních komponent, která je založená na produkci nekorelovaných faktorů (seřazených dle jejich rozptylu, tedy že první faktor má rozptyl největší a poslední nejmenší).

Tabulka 8 Stanovení počtu faktorů proměnné sociální kapitál

Component	Total Variance Explained								
	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	1,843	30,722	30,722	1,843	30,722	30,722	1,838	30,631	30,631
2	1,505	25,078	55,801	1,505	25,078	55,801	1,510	25,170	55,801
3	,963	16,056	71,856						
4	,726	12,101	83,957						
5	,579	9,644	93,601						
6	,384	6,399	100,000						

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Na rotaci extrahovaných faktorů byla použita metoda Varimax. Pro lepší interpretaci je dobré, aby faktorové zátěže byly buď blízko 1, nebo 0, což znamená, že korelační koeficient vztahu mezi indikátorem a faktorem je buď silný, nebo slabý (žádný). Varimax tedy vede k řešení, ve kterém je každý indikátor sycen co nejvíc (nebo naopak vůbec) co nejmenším počtem faktorů. Tak zajistíme zařazení původních proměnných k některým faktorům. Níže je tabulka 9 s tzv. komunalitami, které vyjadřují jaký podíl variability daného indikátoru je zahrnutý ve faktorovém řešení. Komunalita (podíl zastoupení proměnné ve faktoru) se původně pro každou proměnnou rovná 1 (včetně její jedinečnosti), až po extrakci se mění, jak můžeme vidět ve sloupci Initial v tabulce níže. Výše komunality tedy informuje o tom, zda je rozptyl příslušné položky dostatečně faktorem vysvětlen. Maximální hodnota komunality je 1, největší komunalitu vykazuje indikátor podnikatelé, kde je 72,9 % variability vysvětleno faktory. Nejhůře je za pomoci faktorů vysvětlena variabilita proměnné kandidáti, a to z 34,4 %.

Tabulka 9 Komunalita a variabilita proměnných

Communalities		
	Initial	Extraction
<i>Kandidáti</i>	1,000	,344
<i>Volby</i>	1,000	,598
<i>Věřící</i>	1,000	,664
<i>Podnikatelé</i>	1,000	,729
<i>Neziskové</i>	1,000	,570
<i>Dotace</i>	1,000	,444

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Na základě faktorové analýzy byly extrahovány dva faktory, viz tabulka 10 níže.

Tabulka 10 Matice rotovaných faktorů sociálního kapitálu

Rotated Component Matrix ^a			
	Component		
		FS1	FS2
<i>Kandidáti</i>	↑	,477	↓ -,341
<i>Volby</i>			↑ ,773
<i>Věřící</i>			↑ ,813
<i>Podnikatelé</i>	↑	,853	
<i>Neziskové</i>	↑	,665	↑ ,358
<i>Dotace</i>	↑	,661	

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 3 iterations.

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

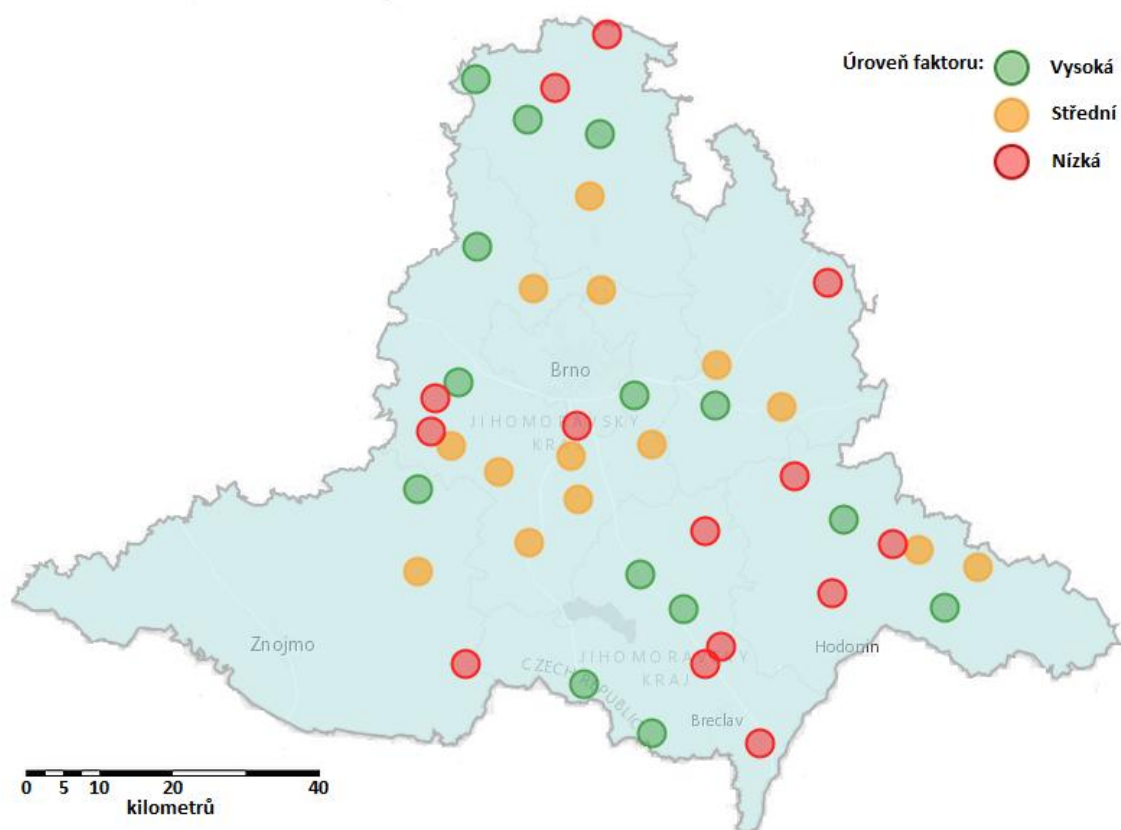
První faktor (označen jako FS1) je nejvíce sycen proměnnou podnikatelé (0,853), neziskové (0,665) a dotace (0,661). Slabě je tento faktor sycen také indikátorem kandidáti. Vzhledem k charakteru tohoto faktoru bude nazván faktor „lokálních sociálních sítí“. Druhý faktor (označen jako FS2) je nejvíce sycen indikátory věřící (0,813) a volby (0,773). Z tohoto důvodu bude tento faktor nazván faktor „institucionální důvěry“. V opačném směru je tento faktor sycen indikátorem kandidáti. Indikátor počtu kandidátů na počet volených míst se podílí na vysvětlení celkového rozptylu dat, nicméně v celkovém kontextu významně nesytí ani jeden výsledný faktor.

Postavení tohoto faktoru v našem modelu může vyplývat z toho, že tento indikátor je důsledkem přítomnosti či nepřítomnosti sociálního kapitálu v lokalitě, kdy je motivace lidí osobně se podílet na rozvoji obce ovlivněna vztahy, které v obci panují, a vyplývá tedy z aktuální situace v obci, která může být přítomností sociálního kapitálu výrazně ovlivněna. Jednotlivé rozložení faktorů v námi vybraném zkoumaném území je možné vidět na mapách níže. Faktorové skóre jednotlivých měst bylo převedeno na pořadí měst a vizualizováno do mapových podkladů. Pořadí měst bylo rozděleno do tří kategorií, aby byla vystižena úroveň faktoru v daném území v úrovni vysoký – střední - nízký.

Prvním zobrazeným je faktor „*lokálních sociálních sítí*“, který je možné vidět na obrázku 3. Tento faktor zahrnuje indikátory počet podnikatelských subjektů podnikajících v oblasti kultury zábavy a rekreace na 1000 obyvatel, počet neziskových organizací na tisíc obyvatel a výše přijatých dotací na osobu. Nejvýše se v rámci tohoto faktoru umístila města Hustopeče, Rosice, Valtice, Mikulov a Kyjov či Boskovice. Vysoké umístění obcí je ovlivněno především kulturním zázemím těchto měst, které spolu přináší jak vyšší počet dotací, tak také vyšší počet podnikatelských subjektů vznikajících za uspokojením cestovního ruchu. Tyto města disponují také velkým počtem neziskových organizací, které souvisí s kulturním zázemím města i tradicemi. Například ve Valticích, Mikulově i Hustopečích je možné identifikovat vysoký počet spolků zabývajících se především vinařskou činností, dále je možné pozorovat také spolky související s pořádáním hodů (krojová chasa apod.) či muzejní činností. V Kyjově je lokalizován vysoký počet folklorně založených neziskových organizací. Vysokou sumu získaných dotací je možné pozorovat především v Kyjově, Boskovicích a Hustopečích. Obec Rosice se na vysokých příčkách umístila především díky vysokému počtu získaných dotací na obyvatele a nadprůměrnému počtu podnikatelských subjektů. Nízké hodnoty faktoru se vyskytují především u měst s nízkým počtem obyvatel (pod 4 000 obyvatel), kdy byly nízké hodnoty naměřeny u všech třech pozorovaných indikátorů. V méně obydlených obcích byly naměřeny nízké hodnoty především u indikátoru získaných dotací, a také u počtu podnikatelských subjektů podnikajících v oblasti zábavy, kultury a rekreace, kdy vzhledem k malému počtu obyvatel není motivující takový typ podnikání realizovat.

Obecně lze tedy říci, že tento faktor výrazně závisí na lokálním kontextu obcí. Nedá se říci, že by se v určité oblasti vyskytovala vyšší hodnota tohoto faktoru, než v jiné. Faktor dosti závisí na kulturních a tradičních hodnotách obce, které zde působí jako motiv pro utváření sociálního kapitálu a pomáhají sociální kapitál v obci utužovat. Dle Jance (2006) působí kulturní či přírodní atraktivity obce spolu s environmentálními ohroženími jako stimul pro společnou aktivitu místních obyvatel, a tím určitým způsobem integrují společnost, a tedy zvyšují úroveň sociálního kapitálu. Jako motiv společného jednání se tedy dá označit udržení lokálních tradic, jeho propagace a rozvíjení. V malých obcích se dá právě naopak identifikovat nízká hodnota tohoto faktoru z toho důvodu, že spolková činnosti či utužování vztahů pomocí podnikatelských subjektů (restaurace, sportovní areály, kina apod.) není tím, co utváří v obci sociální kapitál.

Obrázek 3 Rozmístění faktoru „lokálních sociálních sítí“

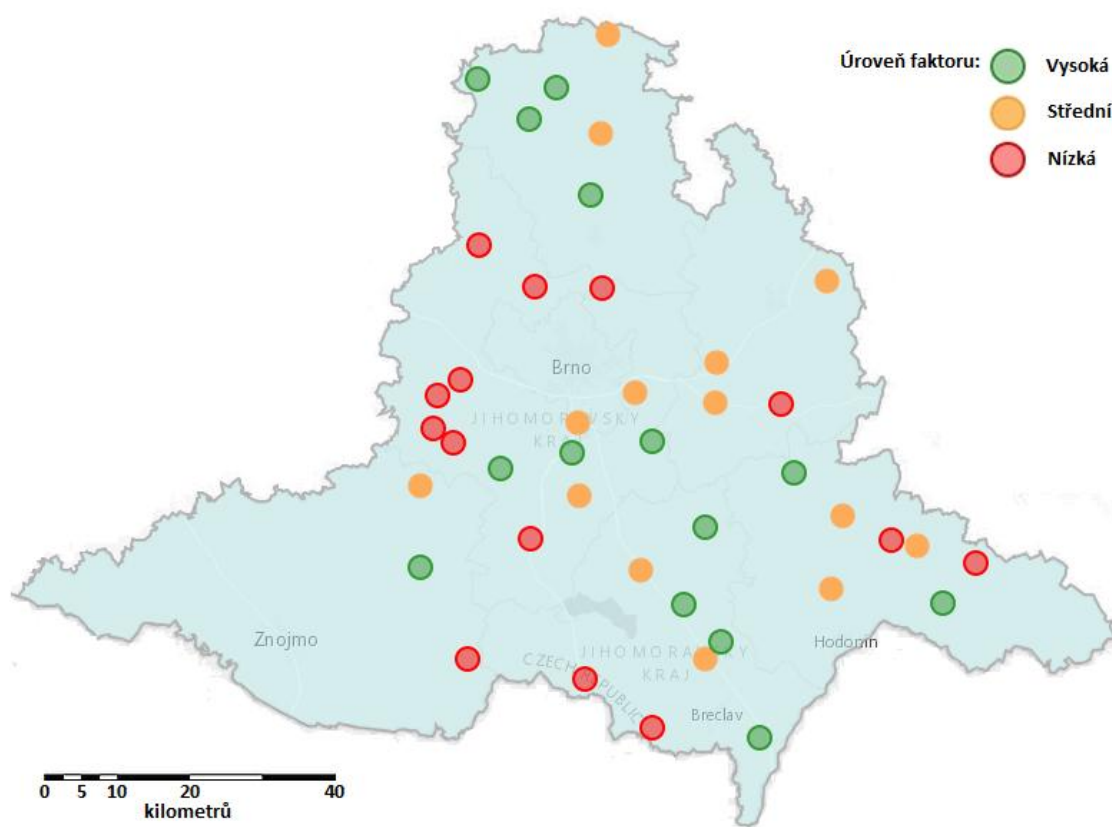

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Faktor „*institucionální důvěry*“ zahrnuje indikátory podíl věřících osob na celkovém počtu obyvatel v roce 2011 a volební účast v komunálních volbách v roce 2014. V opačném směru je tento faktor sycen indikátorem počet kandidátů na jedno volené místo v obecním zastupitelstvu v komunálních volbách 2014. Umístění měst v rámci tohoto indikátoru je zobrazeno na obrázku 4. Nejvyšší hodnoty faktoru byly naměřené v obcích Olešnice, Kunštát, Újezd u Brna, Velké Bílovice, Rajhrad a Ždánice. Vysoké hodnoty faktoru jsou zpravidla soustředěny ve městech s malým populačním osídlením (do 3 000 obyvatel), kdy toto umístění vyplývá z vysoké volební účasti v malých městech a vyššímu podílu věřících obyvatel. V populačně menších městech byla zaznamenána vysoká míra volební účasti (v 90 % případů překonala volební účast hranici 50 %), zároveň zde ale byl evidován menší počet kandidátů na počet mandátů. Mimo malá města se hranici 50 % volební účasti podařilo překonat pouze třem městům větším jak 4000 obyvatel, a to Šlapanice (55,38 %), Velké Pavlovice (60,08 %) a Hustopeče (52,65 %). V rámci celorepublikových statistik bývá pravidelně největší volební účast zaznamenána v obcích do 199 obyvatel, kde je díky užším vztahům mezi obyvateli (včetně znalosti starosty a všech kandidátů) evidován větší zájem o dění v obci a také zde působí větší sociální kontrola. Ve větších městech je sociální kontrola nahrazována anonymitou a diametrálně klesá i volební účast (Maříková 2004). Dle Illnera (2002) klesá víra občanů ve schopnost prosazovat své zájmy v obci s rostoucí velikostí obce. S tou totiž vzrůstá složitost lokální politické scény, počet a členitost aktérů a míra stranické politizace lokální politiky. Ta se tak snadno pro občana stává nepřehlednou a těžko proniknutelnou. Vyšší volební účast v populačně větších městech může poté indikovat problém v obci a tedy zájem lidí na jeho řešení. Vyšší hodnoty počtu věřících obyvatel byly také z velké míry soustředěny do populačně menších měst (Ždánice, Kunštát, Lanžhot, Olešnice, Újezd u Brna, Velké Bílovice, Vracov), kde je tradice církevních hodnot více zakořeněna. Vysoké hodnoty indikátoru byly zaznamenány také v oblasti Slovácka (Strážnice, Kyjov, Bzenec, Veselí nad Moravou). Nízký počet věřících obyvatel byl zaznamenán především v obcích v blízkosti Brna (Kuřim, Rosice, Modřice, Oslavany), kde dochází k silným suburbanizačním procesům. Nově přistěhovanými obyvateli jsou především mladé rodiny s dětmi, u kterých je evidován nižší podíl věřících než u staršího obyvatelstva.

Zatímco faktor lokálních sociálních sítí deklaroval utváření sociálního kapitálu především v populačně velkých městech, u faktoru institucionální důvěry tomu bylo naopak. Dá se tedy říci, že v populačně malých městech je utváření sociálního kapitálu dáno úzkými vztahy mezi obyvateli, kteří se nepotřebují setkávat v rámci kolektivně organizovaných akcí, jak je tomu ve velkých městech. Utváření sociálního kapitálu tedy záleží jednak na specifikách daných obcí a jejich okolí (kultura, tradice, sdílené hodnoty) ale je ovlivněno také počtem obyvatel, kdy nižší počet obyvatel vede k vyšší soudržnosti a participaci na dění v obci. Nižší počet obyvatel umožňuje větší sociální kontrolu a tím vytváří větší zodpovědnost u každého obyvatele. Větší obce disponují vyšším počtem podnikatelských subjektů a neziskových organizací, které jim umožňují vzájemné setkávání a posilují občanskou soudržnost.

Obrázek 4 Rozmístění faktoru „institucionální důvěry“

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

4.2 Statistická analýza rozvoje území

Stejně jako v případě sociálního kapitálu bylo nutné začít analýzu testováním normality proměnných. Jarque-Berov test na hladině statistické významnosti 0,05 poukázal na nutnost zamítnutí normality u několika indikátorů, výsledky jsou znázorněny v tabulce 11 níže. Odlehlé hodnoty byly substituovány pomocí Winsorizovaného průměru. Po transformaci proměnných bylo možné přistoupit k aplikaci faktové analýzy.

Tabulka 11 Výsledky Jarque-Berov testu pro indikátory rozvoje území

Rozvoj území						
Indikátory	<i>Stáří</i>	<i>Nezaměst_x</i>	<i>VŠ</i>	<i>Pracovní_x</i>	<i>Ekonomik</i>	<i>Migrace_x</i>
p hodnota	0,496	0,000	0,197	0,000	0,345	0,000
p hodnota po tranformaci	-	0,710	-	0,232	-	0,055

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Před aplikací procedur pro výpočet faktorové analýzy byla stanovena korelační matice. Byly identifikovány významné korelace, v tabulce zaznamenány šedě. Znak *_x* za jednotlivými proměnnými (nezaměstnanost, pracovní, migrace) indikuje proměnné, které bylo nutno transformovat pro dosažení normálního rozložení.

Tabulka 12 Korelační matice proměnné rozvoj území

Rozvoj území		<i>Stáří</i>	<i>VŠ</i>	<i>Ekonomik</i>	<i>Nezaměst</i>	<i>Pracovní</i>	<i>Migrace</i>
KORELACE	<i>Stáří</i>	1,000					
	<i>VŠ</i>	-,075	1,000				
	<i>Ekonomik</i>	-,170	,057	1,000			
	<i>Nezaměst</i>	,119	-,609	-,062	1,000		
	<i>Pracovní</i>	,014	,393	,095	-,085	1,000	
	<i>Migrace</i>	-,223	,499	,161	-,569	-,008	1,000

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Silná záporná korelace se objevuje u indikátorů *VŠ* a nezaměstnanost, která indikuje, že vyšší vzdělání je spojeno s nižší nezaměstnaností (lidé s *VŠ* vzděláním disponují vyšší kvalifikací a tím vyšší uplatnitelností na pracovním trhu). Silná záporná korelace se objevuje také u indikátorů migrace a nezaměstnanost. Toto může značit situaci, kdy vyšší nezaměstnanost nutí obyvatele stěhovat se za prací a uplatněním na pracovním

trhu a zároveň je obec z tohoto hlediska neatraktivní pro nové potenciální obyvatele. Nižší nezaměstnanost v obci je tedy jedním z faktorů, který snižuje možné migrační vlny.

Kaiser-Meyer-Olkinova míra vykazovala pro proměnnou rozvoj území hodnotu 0,615, takže je možné aplikovat faktorovou analýzu, ačkoliv je vykazována menší adekvátnost jejího užití. U Bartlettova testu sféricity došlo k zamítnutí nulové hypotézy, neboť hodnota se pohybovala pod hladinou statistické významnosti 5 % (hodnota Sig. v tabulce).

Tabulka 13 Testování adekvátnosti použití faktorové analýzy

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.615
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	48,778
	df	15
	Sig.	,000

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Pro stanovení počtu faktorů bylo použito Kaiserovo kritérium, které vykazalo validitu u třech faktorů (označeny v tabulce světle šedou barvou), tedy že jejich rozptyl přesáhl hodnotu 1. Ve skupině indikátorů rozvoje území byly extrahovány tři faktory, které pokrývají 74, 8% variability tohoto souboru indikátorů, což je vyšší číslo než u indikátorů sociálního kapitálu.

Tabulka 14 Stanovení počtu faktorů rozvoje území

Component	Total Variance Explained								
	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,260	37,662	37,662	2,260	37,662	37,662	2,086	34,770	34,770
2	1,168	19,474	57,137	1,168	19,474	57,137	1,202	20,032	54,802
3	1,060	17,671	74,808	1,060	17,671	74,808	1,200	20,006	74,808
4	,797	13,288	88,096						
5	,409	6,823	94,918						
6	,305	5,082	100,000						

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Pro rotaci extrahovaných faktorů byla použita metoda Varimax. V tabulce komunalit je možné vidět, že hodnoty před extrakcí (Initial), se rovnají 1. Po extrakci můžeme vidět,

že zadané indikátory nabývají vysokých hodnot, což indikuje, že ve faktorovém řešení je zahrnutý vysoký podíl variability, tedy, že daný indikátor je faktorovým řešením dostatečně vysvětlen. Maximální hodnota komunality je 1, největší komunalitu vykazuje indikátor pracovní, kde je 88,5 % variability vysvětleno faktory. Nejhůře je za pomoci faktorů vysvětlena variabilita proměnné stáří, a to z 57,3 %.

Tabulka 15 Komunalita a variabilita proměnných

Communalities		
	Initial	Extraction
<i>Stáří</i>	1,000	,573
<i>VŠ</i>	1,000	,817
<i>Ekonomik</i>	1,000	,702
<i>Nezaměst</i>	1,000	,768
<i>Pracovní</i>	1,000	,885
<i>Migrace</i>	1,000	,744

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Na základě faktorové analýzy byly vyextrahovány tři faktory, viz tabulka 16 níže.

Tabulka 16 Matice rotovaných faktorů rozvoje území

Rotated Component Matrix ^a			
	Component		
	FU1	FU2	FU3
<i>Stáří</i>		↓ -0,706	
<i>VŠ</i>	↑ 0,780		↑ 0,456
<i>Ekonomik</i>		↑ 0,803	
<i>Nezaměst</i>	↓ -0,876		
<i>Pracovní</i>			↑ 0,938
<i>Migrace</i>	↑ 0,820		

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization
a. Rotation converged in 5 iterations.

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

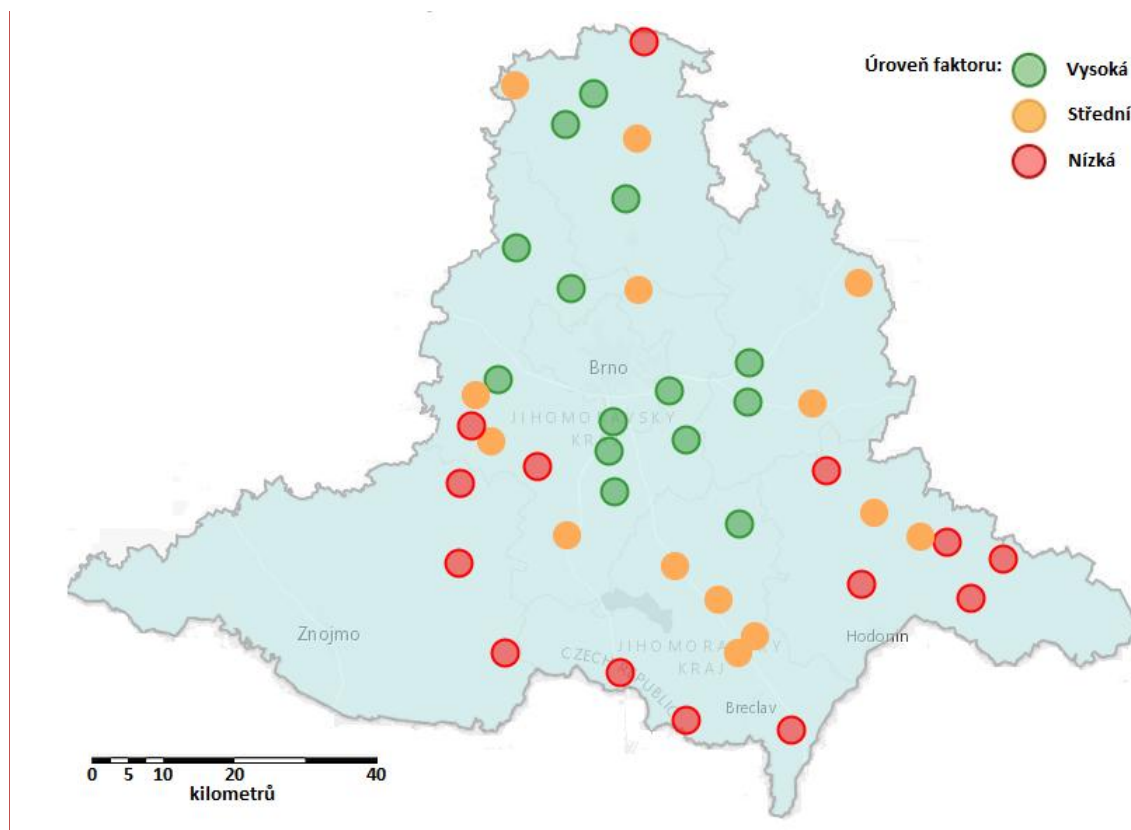
První faktor (označen jako FU1) je nejvíce sycen indikátory vysokoškolské vzdělání (0,78), kladné migrační saldo (0,82) a naopak záporně je z velké části nasycen

nezaměstnaností (-0,876). Vzhledem k charakteristice faktoru bude pojmenován jako faktor „výkonnosti města“. Počet vysokoškolsky vzdělaných záporně koreloval již na počátku analýzy s nezaměstnaností, kdy vysokoškolsky vzdělaní lidé disponují díky vyšší kvalifikaci větším potenciálem pro získání pracovního místa. Sami navíc disponují větším potenciálem pro tvorbu pracovních míst, realizováním vlastního podnikání. Stejně tak migrace negativně koreluje s nezaměstnaností, neboť největším motivem pro změnu bydliště bývá právě stěhování za prací. Vyšší počet vysokoškolsky vzdělaných osob také disponuje větší absorpční kapacitou pro nové podněty a vytváří podmínky pro zkvalitnění života v obci, čímž přispívá ke stabilizaci migrace v obci a pozitivně ji ovlivňuje. Extrahovaný faktor svým charakterem vyjadřuje určitou přidanou hodnotu obce. Druhý faktor (označen jako FU2) výrazně sytí indikátor ekonomické aktivity obyvatel a záporně je nasycen indexem stárí. Dá se tedy nazvat jako faktor „zátěže města“. Pokud obec a její obyvatelé stárnou, znamená to pro obec větší zatížení v oblasti zajištění sociálních a zdravotnických služeb (domov důchodců, lékaři či zajištění dopravy ke zdravotnickým zařízením). Vyšší počet stárnoucích obyvatel v obci tedy negativně ovlivňuje i počet ekonomicky aktivních obyvatel obce. Třetí faktor (označen jako FU3) výrazně nasycuje obsazená pracovní místa a částečně také podíl VŠ. Může jít o faktor „trhu práce“. Obsazená pracovní místa vyjadřují sílu obce jakožto pracovního centra, s čímž také pozitivně koreluje počet vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Stejně jako u sociálního kapitálu, byly i u rozvoje území výsledky faktorové analýzy zobrazeny do mapových podkladů pro jednotlivé faktory. Výsledky byly škálovány do třech úrovní dle pořadí analyzovaných obcí – vysoká, střední, nízká.

Prvním faktorem je na obrázku 5 faktor „výkonnosti města“. Ten je složen z indikátorů podíl VŠ vzdělaných osob na obyvatelstvu starším 15 let, hrubá míra migračního salda a míra nezaměstnanosti. Obecně je výkonnost malých měst ovlivněna přítomností velkých metropolí, které posilují rozvoj ostatních měst, neboť služby s vyšší přidanou hodnotou (a tedy i kvalifikovaná pracovní síla) a progresivní obory mají obecně tendenci se koncentrovat v hierarchicky výše postavených sídlech, respektive na vyšších měřítkových úrovních (Hampl 2005 in Beneš, 2014). V rámci Jihomoravského kraje se jedná o přítomnost Brna, kde z provedené analýzy vyplývá vysoká míra vlivu na okolní

obce, jak lze vidět i na přiložené mapě. Nejlepší výsledky tohoto faktoru je tedy možné pozorovat v okolí Brna, s prodlužující vzdáleností se faktorový výsledek zhoršuje. U obcí v okolí Brna dochází ke kumulaci vysokých hodnot u všech tří faktorů. Nejvyšší hodnoty faktoru byly naměřeny v obcích Židlochovice, Rajhrad, Slavkov u Brna, Kuřim, Modřice. Rozdíl je viditelný především v míře nezaměstnanosti, která vykazuje nižší hodnoty u obcí v dojezdové vzdálenosti do Brna. Brno jako centrum služeb a oblast koncentrace firem nabízí pro obyvatele vysoké uplatnění na pracovním trhu. U těchto měst se pohybuje míra nezaměstnanosti okolo 8,6 %. Na výsledky v oblasti nezaměstnanosti jsou poté navázány také indikátory migračního salda a vysokoškolského vzdělání obyvatel, které v obcích v okolí Brna dosahují nejvyšších hodnot ze všech sledovaných. Vyšší počet vysokoškolsky vzdělaných obyvatel byl nejvyšší v obcích Kuřim, Modřice, Rajhrad, Šlapanice, Tišnov a Židlochovice. Brněnský pracovní trh je pro vysokoškolsky vzdělané osoby atraktivní z hlediska vysokého uplatnění na pracovním trhu, dostatku kvalifikovaných míst a dostatečné odměny za provedenou práci. Atraktivita přilehlých brněnských měst je deklarovaná také kladnou vysokou hodnotou migračního salda. V těchto obcích je možné pozorovat suburbanizační tendence, nejvyšší hodnoty se vyskytují ve městech Rajhrad, Modřice, Kuřim, Klobouky u Brna, Šlapanice a Židlochovice, kde dochází k rozšiřování bytové zástavby. V oblasti faktoru „výkonnosti města“ tedy působí Brno jako výrazný facilitátor rozvoje území a ovlivňuje výsledky obcí v jeho blízkosti. Se zvyšující se vzdáleností od Brna je možné pozorovat zhoršování výsledků faktoru. Nejnižší hodnoty lze pozorovat v obcích na Hodonínsku, Břeclavsku a Znojemsku. To je dáno především vysokou mírou nezaměstnanosti v této oblasti, způsobenou úpadkem průmyslové výroby v 90. letech. Na problém nezaměstnanosti navazuje nízký počet vysokoškolsky vzdělaných osob, pro které není tato oblast z hlediska pracovních příležitostí atraktivní. V této oblasti byly zaznamenány také vysoké záporné hodnoty migračního salda, kde je předpokladem stěhování osob do atraktivnějších lokalit s dobrým uplatněním na trhu práce. Nejnižší hodnoty faktoru byly zaznamenány u obcí Dubňany, Bzenec, Miroslav, Dolní Kounice a Veselí nad Moravou.

Obrázek 5 Rozmístění faktoru „výkonnosti města“

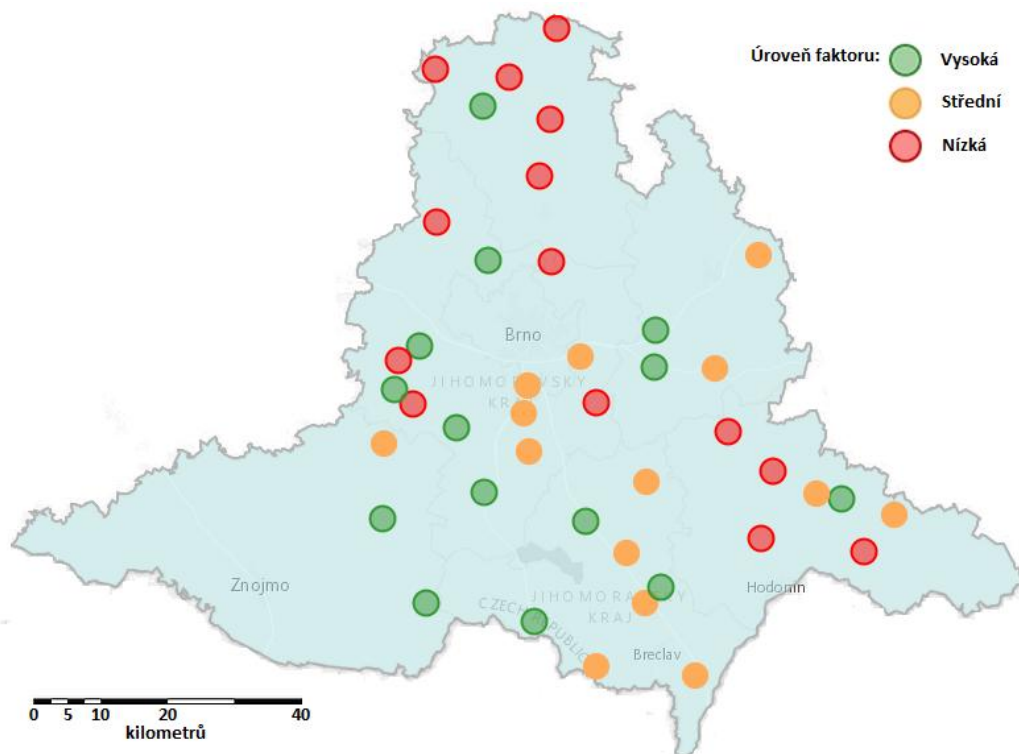

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Druhým extrahovaným faktorem je faktor „zátěže města“, který je tvořen indikátory počet ekonomicky aktivních obyvatel na celkovém počtu obyvatel a index stáří. Tento faktor je nerovnoměrně rozptýlen po celém Jihomoravském kraji a nejsou zde tolik viditelné přímé souvislosti. Nízké hodnoty indexu stáří jsou pozorovatelné především na Slovácku, kde je díky silné zakořeněnosti tradičních hodnot velký počet starousedlíků a zároveň není tato lokalita z hlediska pracovních příležitostí atraktivní pro nové obyvatele. Vyšší hodnoty indexu stáří jsou zaznamenány také v populačně menších obcích, které mají charakter venkovských sídel, kde je dlouhodobě evidováno stárnutí populace i na celorepublikové úrovni. Horší hodnoty indexu stáří jsou pozorovatelné v méně obydlených obcích na Hodonínsku a Břeclavsku, kde dochází ke stárnutí populace především díky velkému počtu starousedlíků a neatraktivní lokalitě pro mladé rodiny (vzhledem k vysoké nezaměstnanosti v této oblasti viz předchozí faktor). Nejlepší hodnoty faktoru byly naměřeny ve městech Kunštát, Kuřim a Pohořelice kde je nízká hodnota indexu stáří ovlivněná především vysokým počtem nově přistěhovalých

obyvatel, zejména mladých rodin (viditelné i z indikátoru migrace). Nejlépe se v rámci faktoru umístila obec Hrušovany nad Jevišovkou.

Obrázek 6 Rozmístění faktoru „zátěže města“

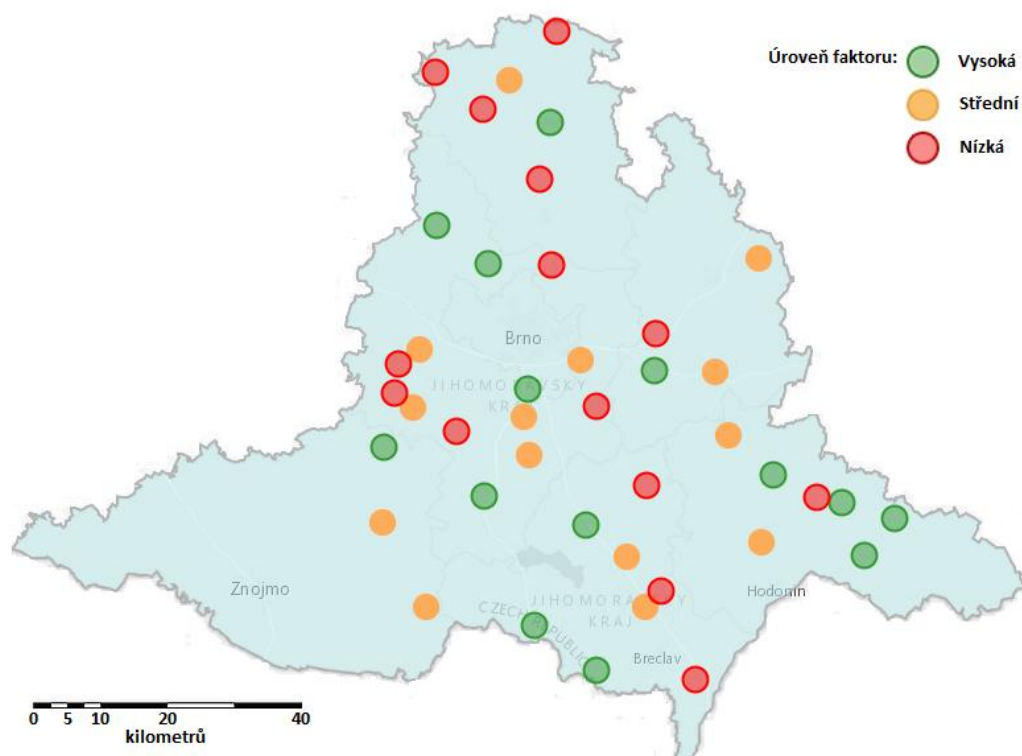

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

Faktor 3 výrazně nasycuje obsazená pracovní místa a částečně také podíl VŠ. Může jít o faktor „trhu práce“. Obsazená pracovní místa vyjadřují sílu obce jakožto pracovního centra, s čímž také v menší míře pozitivně koreluje počet vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Vysoké hodnoty lze zaznamenat u obcí, které svojí vzdáleností nespádají do brněnského pracovního trhu a působí tedy jako určitá menší centra pro okolní obce v oblasti poskytování pracovních příležitostí. Splňují tedy typické obslužné funkce pro okolní malé obce a vesnice. Jedná se o města Kyjov, Boskovice, Hustopeče, Mikulov, Bzenec, Slavkov u Brna. Vysoko se umístily také města Modřice či Šlapanice, které svojí pracovní obslužnou funkcí spadají do brněnského areálu, především díky vystavěné průmyslové a obchodní zóně. Jinak lze z hlediska měst lokalizovaných v okolí Brna vidět spíše nízké hodnoty tohoto faktoru, které deklarují závislost těchto obcí na pracovních příležitostech v Brně. Nízké hodnoty faktoru také velmi závisí na

populační velikosti obcí, kdy malé obce vykazují velmi nízké hodnoty tohoto faktoru. Vyplyvá to z funkce těchto měst, kdy malá města jsou stěžejní především z hlediska obytných funkcí a pracovní funkce jsou lokalizovány do měst populačně větších. Pro obyvatele malých měst je tedy typická vysoká dojíždka za prací.

Obrázek 7 Rozmístění faktoru „trh práce“

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků faktorové analýzy

4.3 Vztah úrovně sociálního kapitálu a rozvoje území

Po analýze jednotlivých faktorů vzešlých z faktorové analýzy pro proměnné rozvoj území a sociální kapitál je možné přistoupit ke zkoumání jejich vzájemného vztahu. Mezi faktory extrahovanými pro sociální kapitál a pro rozvoj území byly vypočteny dílčí korelace, jejichž výsledek je znázorněn v tabulce 17 (faktory uvnitř jedné skupiny jsou vzájemně nekorelované). Korelace byly určeny na základě Pearsonova korelačního koeficientu. Tento koeficient nabývá hodnot od -1 do 1 a měří sílu lineární závislosti mezi dvěma veličinami. Pokud je korelační koeficient roven 1, je mezi veličinami vztah

přímé úměry, -1 značí naopak nepřímou úměru mezi dvěma veličinami. Výsledné korelace jsou velmi slabé, významná kladná korelace byla zaznamenána pouze mezi faktory FS1 a FU3, kdy hodnota Pearsonova korelačního koeficientu dosahovala hodnoty 0,580 (korelace znázorněná v tabulce šedou barvou) a přesáhla tedy statistickou hladinu významnosti 5 %.

Tabulka 17 Výsledky Pearsonova korelačního koeficientu pro zkoumané proměnné

		<i>Rozvoj území</i>		
		FU1	FU2	FU3
<i>Sociální kapitál</i>	FS1	0,218	0,053	0,580
	FS2	0,069	-0,199	0,221

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků korelační analýzy

Z tohoto důvodu bylo nutné přistoupit k rozšíření analýzy korelací mezi jednotlivými proměnnými pomocí kanonické korelace. Kanonická korelační analýza je v určitém smyslu zobecněním mnohonásobné regresní analýzy a slouží ke zjištění, zdali vztah mezi dvěma skupinami proměnných je významný nebo zanedbatelný. Je tedy zjišťována korelace mezi celými proměnnými (FS a FU) a ne mezi jednotlivými faktory. Kanonický model vybírá kanonické proměnné postupně v párech pro obě skupiny tak, aby v tomto páru měly maximální korelaci, přičemž kanonické proměnné reprezentující jednu skupinu jsou nezávislé na ostatních (Hendl, 2009). Kanonická korelace je korelace mezi celými skupinami faktorů. Tedy mezi skupinou sociálního kapitálu, do které patří faktory FS1 a FS2 a skupinou rozvoje území s faktory FU1, FU2 a FU3. V této proceduře tedy hledáme kanonické kořeny, které jsou lineárními kombinacemi faktorů ve skupinách, a ověřujeme jejich významnost. Počet párů kanonických korelací se stanoví jako počet proměnných menší skupiny faktorů. Sociální kapitál obsahuje dva faktory, rozvoj území tři, budeme tedy ověřovat dvě kanonické korelace. Výsledek kanonické korelace znázorňuje tabulka 18 níže. Pro stanovení významnosti kořenů je použita Wilksova lambda na hladině statistické významnosti 5 %. V tomto případě hodnota blízká nule ukazuje na vysokou kanonickou korelaci a hodnota blízká 1 na nízkou korelaci. Statistická významnost na hranici 0,05 je v této situaci interpretována způsobem, kdy hodnoty vyšší jak 0,05 ukazují na statistickou nevýznamnost. Z tohoto

důvodu na řádku 1 můžeme vidět, že aspoň jeden kořen je významný a druhý řádek poukazuje na nevýznamnost druhého kořenu. Významný je tedy pouze první kořen. Mezi skupinami faktorů existuje jedna kanonická korelace, jejíž intenzita činí 0,657. Druhá kanonická korelace není významná. Na základě výsledků korelace 0,657 je možné deklarovat existující závislost mezi sociálním kapitálem a rozvojem malých měst v Jihomoravském kraji.

Tabulka 18 Výsledky kanonické korelační analýzy

<i>Test that remaining correlations are zero:</i>				
	Wilk's	Chi-SQ	DF	Sig.
1	0,541	23,375	6,000	0,001
2	0,952	1,864	2,000	0,394

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků kanonické korelační analýzy

Na základě výsledků kanonické korelace bylo vypočteno souhrnné skóre ve všech skupinách faktorů pro sociální kapitál a rozvoj území. Přehled výsledků dle pořadí měst v rámci jednotlivých proměnných (sociální kapitál – FS a rozvoj území – FU) a jejich vzájemného stavu je zobrazen v tabulce 19 níže. Výsledky jsou zaznamenány také v mapovém podkladu na obrázku 8.

Výsledky provedené analýzy poukázaly na vzájemný vztah mezi úrovní sociálního kapitálu a rozvojem malých měst na území Jihomoravského kraje. Výsledná korelace v hodnotě 0,657 poukazuje na významný vztah mezi těmito proměnnými. Z výsledků je patrné, že vyšší úroveň sociálního kapitálu koreluje s vyšší úrovní rozvoje území a naopak, že nižší úroveň sociálního kapitálu je spojena s horšími výsledky v oblasti rozvoje území. Výsledky analýzy souhlasí s obecnou hypotézou publikovanou především Putnamem, který hovořil o úzkém vztahu mezi sociálním kapitálem a ekonomickou výkonností území (viz kapitola 2.1). Dá se tedy říci, že sociální kapitál hraje v rozvoji území významnou roli. Obecně lze říci, že úspěšnost rozvoje města výrazně závisí na lokálním kontextu obce. Přesto výsledky poukázali na několik souvislostí, které v Jihomoravském kraji utváří kontext úspěšnosti rozvoje města, viz níže.

Tabulka 19 Výsledný přehled závislostí sociálního kapitálu a rozvoje území

Město	Pořadí		Kategorie proměnné		Město	Pořadí		Kategorie proměnné	
	FS	FU	FS	FU		FS	FU	FS	FU
Mikulov	2	7	vysoký	vysoký	Miroslav	24	23	střední	střední
Hustopeče	3	2	vysoký	vysoký	Rajhrad	25	15	střední	střední
Kyjov	5	3	vysoký	vysoký	Kunštát	16	30	střední	nízký
Boskovice	6	6	vysoký	vysoký	Adamov	17	35	střední	nízký
Tišnov	7	14	vysoký	vysoký	Újezd u Brna	22	36	střední	nízký
Slavkov u Brna	8	5	vysoký	vysoký	Olešnice	26	32	střední	nízký
Moravský Krumlov	9	10	vysoký	vysoký	Rájec-Jestřebí	27	29	střední	nízký
Kuřim	11	4	vysoký	vysoký	Hrušovany nad Jev.	31	21	nízký	střední
Šlapanice	12	12	vysoký	vysoký	Ivanovice na Hané	34	19	nízký	střední
Pohořelice	13	8	vysoký	vysoký	Letovice	35	24	nízký	střední
Rosice	1	17	vysoký	střední	Žďánice	37	27	nízký	střední
Valtice	4	18	vysoký	střední	Podivín	38	28	nízký	střední
Ivančice	10	26	vysoký	střední	Oslavany	29	31	nízký	nízký
Židlochovice	14	16	vysoký	střední	Dolní Kounice	30	39	nízký	nízký
Veselí nad Moravou	15	13	střední	vysoký	Vracov	32	34	nízký	nízký
Strážnice	19	11	střední	vysoký	Dubňany	33	37	nízký	nízký
Bzenec	23	9	střední	vysoký	Zbýšov	36	42	nízký	nízký
Modřice	28	1	střední	vysoký	Lanžhot	39	41	nízký	nízký
Bučovice	18	20	střední	střední	Velké Opatovice	40	40	nízký	nízký
Velké Pavlovice	20	22	střední	střední	Velké Bílovice	41	38	nízký	nízký
Rousínov	21	25	střední	střední	Klobouky u Brna	42	33	nízký	nízký

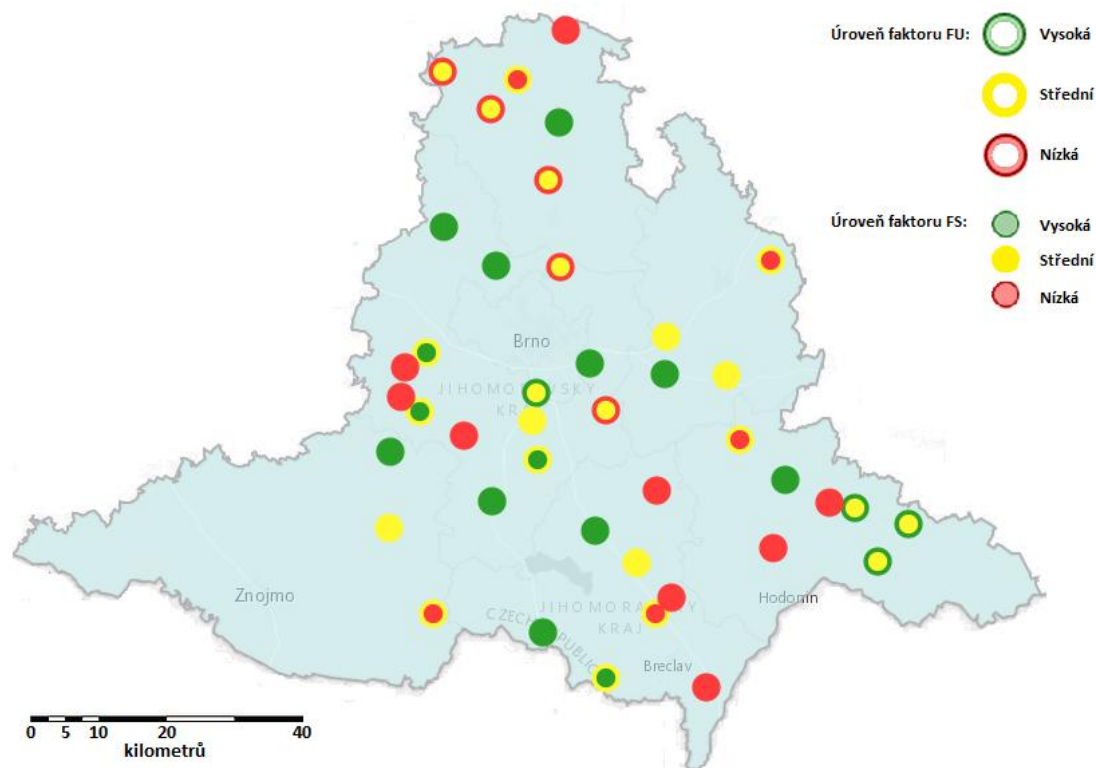
Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků kanonické korelační analýzy

První souvislost byla nalezena mezi populační velikostí města a úspěšností jeho rozvoje. Obecně se dá říci, že populačně větší města inklinovala k úspěšnějšímu rozvoji, než města populačně menší, která v této oblasti zastávají složitější pozici. To dokládá i umístění měst, kdy z devíti měst z kategorie umístění nízký – nízký celkem osm spadá do kategorie do 4 000 obyvatel. Toto umístění je způsobeno polohou obcí na periferii mikroregionu, což ve výzkumu dokládá i Jančák (2010). Od populační velikosti obcí se odvíjí finanční možnosti obce, které poté determinují spokojenost obyvatel se životem v obci a možnosti veřejné správy na utváření sociálního kapitálu v obci.

Ve výsledném umístění dopadli na vysokých příčkách obce, které disponují vysokou mírou kulturního zázemí a jsou založeny na tradičních hodnotách, které tyto obce charakterizují. Jedná se o obce Mikulov, Kyjov, Hustopeče. Dá se tedy říci, že přítomnost těchto hodnot vytváří v obci klima, které obyvatele stimuluje k udržení

těchto hodnot a tím je integruje ke společnému jednání, které podněcuje rozvoj sociálního kapitálu v obci. Rozvíjení těchto tradičních hodnot zároveň přispívá k celkovému rozvoji obce, neboť se jedná o aktivity, jejichž prezentace přináší obci finanční odměny díky turistickému ruchu. Tím se tedy potvrzuje myšlenka, že rozvíjení sociálního kapitálu je efektivnější, pokud existuje situace, na které se dá spolupracovat. Vyšší hodnoty byly zaznamenány také u obcí Šlapanice, Kuřim, Rosice. Tyto obce svojí polohou těží z blízkosti Brna, které je zdrojem pracovního uplatnění obyvatel těchto obcí. Důležitost blízkosti krajského centra jakožto facilitátora rozvoje sociálního kapitálu potvrdil ve svém výzkumu například Jančák et al. (2010). Vzhledem k příjemnému zázemí a dobré dostupnosti do metropole nabízí atraktivní podmínky k bydlení a dochází zde k rozvoji bytové výstavby a suburbanizačním procesům. Zároveň je zde evidována vyšší spolková činnost a participace obyvatel na dění ve městě. Dle provedeného výzkumu Susové (2007) přináší suburbanizační procesy pozitivní dopady na sociální kapitál, kdy noví obyvatelé disponují zvýšenou veřejnou i politickou angažovaností.

Obrázek 8 Mapové zobrazení závislosti sociálního kapitálu a rozvoje malých měst v Jihomoravském kraji

Zdroj: vlastní zpracování na základě výsledků kanonické korelační analýzy

Výsledky analýzy mimo jiné prokázaly vysokou regionální diferenciaci kraje, a to především z hlediska rozvojového potenciálu regionů. Výsledky ukázaly, že existuje zřetelný rozdíl a diskontinuita mezi brněnskou metropolí včetně její širší aglomerace (zahrnující z našeho výčtu především obce Šlapanice, Kuřim, Rosice) a mezi okrajovými částmi kraje, které svým charakterem tvoří periferní části Jihomoravského kraje. Jedná se především o oblast Znojemska, Hodonínska, Vranovska a Boskovicka. Dle Strategie rozvoje Jihomoravského kraje 2020 je tato situace způsobená především tím, že Jihomoravský kraj v současnosti jako jeden z mála krajů v ČR uplatňuje spíše strategickou regionální politiku, která se vyznačuje růstem konkurenceschopnosti centra, které by následně mělo zajistit dostatečný růst i pro periferní části kraje (namísto politiky pojišťovací, která vede ke snižování meziregionálních rozdílů). Výsledkem této strategie, by měl být reálný růst významu centra Jihomoravského kraje a postupně i jeho zbývajících částí. Současný vývoj ale dle tohoto dokumentu zatím spíše vede k nelibosti periferní části kraje a neustálému růstu rozdílů jádra a periferie.

5 Diskuze

Cílem diplomové práce bylo zjištění vztahu mezi proměnnými sociální kapitál a rozvoj území, konkrétně rozvoj malých měst v Jihomoravském kraji. Výzkum se opíral o Putnamovo pojetí, kdy autor proklamoval existenci přímé souvislosti mezi ekonomickou úspěšností území a úrovní sociálního kapitálu, kdy sociální kapitál považoval za pozitivní hodnotu a faktor rozvoje. S přihlédnutím k vzrůstajícímu zájmu o zkoumání sociálního kapitálu je možné v současné době zaznamenat velké množství prací zabývajících se tímto tématem. Vzhledem k obtížné konceptualizaci sociálního kapitálu existuje široké množství prací, spojující sociální kapitál s různými aspekty vědeckého zkoumání. I přesto je možné zaznamenat velké množství prací, které se stejně jako tato diplomová práce pokouší najít souvislost mezi rozvojem území a sociálním kapitálem v Putnamově pojetí. Srovnání výsledků s jinými výzkumy je poměrně složité, neboť předkládaná diplomová práce operuje pouze s výsekem reality, kterým jsou malá města v Jihomoravském kraji. Omezené srovnání vyplývá také z použití kvantitativního výzkumu, který neumožňuje zkoumání příčin v utváření sociálního kapitálu, a tedy determinuje možnost srovnání výsledků výzkumů. Jisté srovnání ale je možné, a to především z hlediska podmínek, které utváření sociálního kapitálu ovlivňují.

Metodicky podobnou práci publikovali například Pileček a Jančák (2010), kteří se zabývali hodnocením územní diferenciací sociálního kapitálu v okresech České republiky. Autoři sestrojili vlastní soubor indikátorů, zahrnující strukturální i kulturní aspekty sociálního kapitálu, data byla podrobena analýze hlavních komponent. I přes metodickou podobnost výzkumu je porovnání výsledků vzhledem k rozdílné měřítkové úrovni obtížné, nicméně tato práce poskytla základní náhled do možností konceptualizace sociálního kapitálu. Metodicky podobnou prací z hlediska měřítkové úrovně i použité metodiky je diplomová práce Beneše (2014). Autor v rámci celorepublikového šetření empiricky hodnotil sociální kapitál na úrovni měst, kdy pomocí kvantitativní analýzy zkoumal souvislost mezi úrovní sociálního kapitálu a úspěšností rozvoje malých a středně velkých měst v České republice. V rámci statistické

analýzy nebyla potvrzena Putnamova hypotéza o souvislosti mezi vysokou úrovní sociálního kapitálu a úspěšností ekonomického rozvoje a to v žádném ze sledovaných regionů v České republice. Autor použil mírně odlišnou sadu indikátorů i statistických metod, které v konečném důsledku přinesly odlišné výsledky než tato diplomová práce. Dalším z výzkumů, které souvislost mezi rozvojem území a sociálním kapitálem přímo nepotvrzují je práce Kosteleckého et al. (2007), kteří zkoumali spojení mezi výkonem krajských vlád v České republice, ekonomickým rozvojem regionů a úrovní sociálního kapitálu v regionech, na základě použití Putnamovy hypotézy o souvislosti těchto tří jevů. Jedním z výsledků výzkumu bylo i prokázání nízké závislosti mezi sociálním kapitálem a ekonomickou výkonností krajů.

Podobnost dílčích výsledků práce byla nalezena u prací Jančáka et al. (2010). Autoři zkoumali úroveň sociálního kapitálu v rámci periferních oblastí Česka, pomocí dotazníkového šetření. Analýza se soustředila na tři základní pilíře sociálního kapitálu: angažovanost, důvěru a spokojenost s životem v obci ve výběrovém souboru populace modelových periferií. Z provedeného výzkumu mimo jiné vyplynulo, že jako diferencující faktor se dá označit poloha obce v systému osídlení, především poloha vůči krajskému centru. Tento výsledek přinesla i předkládaná diplomová práce, kde obce umístěné v blízkosti brněnské metropole a ovlivněné jejím vývojem vykazovaly lepší výsledky než obce od Brna vzdálenější. Jako další faktor ovlivňující život v periferních oblastech označili také populační velikost obcí, od které se odvíjejí mimo jiné jejich finanční možnosti. Význam populační velikosti obcí pro utváření sociálního kapitálu prokázala i tato diplomová práce. Podobné dílčí výsledky přinesla i práce Váněho (2012), který za klíčový faktor ovlivňující kvalitu lidského a sociálního kapitálu, resp. jejich územní diferenciaci, s jistou opatrností označil horizontální polohu a populační velikost obcí, resp. postavení obcí v sídelní hierarchii.

Pokud bychom použili srovnání v rámci zahraničních výzkumů, nabízí se práce autorů Cusack (1999) či Doh (2014). Cusack (1999) se snažil potvrdit Putnamovu hypotézu z hlediska významu sociálního kapitálu pro výkonnost ekonomických i politických systémů na obecní úrovni. Autor provedl dva průzkumy (u vedení obce a občanů) ve velkém počtu německých měst a došel k závěru, že sociální kapitál (alespoň v rámci

jeho projevů u místních politických elit) přispívá k vyššímu výkonu místních vlád. Doh (2014) na základě zkoumání mezi jednotlivými světovými zeměmi došel ke zjištění, že vztah mezi sociálním kapitálem a kvalitou vlády závisí na úrovni hospodářského rozvoje každé země. Zahraničních výzkumů je celá řada, ale svými výsledky, metodikou ani použitou měřítkovou úrovní neumožňují provést srovnání s touto diplomovou prací.

Provedená analýza v rámci této diplomové práce a také pokus o přehled podobně zaměřených prací dokazuje, jak složitým konceptem sociální kapitál je a s jakou nejednoznačností a variabilitou při jeho měření se můžeme setkat. Vzhledem k širokým možnostem měření je třeba i k této diplomové práci přistupovat kriticky. První determinantou provedeného výzkumu je volba indikátorů. Vzhledem k obtížné dostupnosti indikátorů na obecní úrovni a složitosti určení, zdali indikátory opravdu měří úroveň sociálního kapitálu, nebo zdali jsou měřené jevy projevem určité úrovně sociálního kapitálu je možné polemizovat ohledně obsahové validity této práce. Je možné, že při zvolení jiných indikátorů a metod měření by v rámci souvislosti vztahu sociálního kapitálu a rozvoje území došel autor k jiným výsledkům. Toto potvrzují i výsledky metodicky a obsahově podobných výzkumů, z nichž některé vztah sociálního kapitálu a rozvoje území přímo nepotvrzují, ba naopak nenalezly žádnou souvislost. Mezi takové lze zařadit především práci Beneše (2014), která byla popsána výše.

Dalším diskutabilním faktorem této diplomové práce je využití kvantitativní analýzy při měření sociálního kapitálu. Jak zmiňuje například Pileček (2010) použití kvantitativních metod se odvíjí od rozsahu datové základny, jejíž rozsah klesá s poklesem řádovostní úrovně. Dle jeho názoru umožňuje dostupná datová základna v České republice realizovat podrobný kvantitativní výzkum na úrovni okresní, či na úrovni správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem. S poklesem řádovostní úrovně je pak nutné aplikovat kvalitativní formy výzkumu. Grootaert (2004) zdůrazňuje nutnost kombinace kvantitativních a kvalitativních metod při měření úrovně sociálního kapitálu. Z tohoto hlediska se zdá být práce v jistém smyslu nedostatečná, neboť provedená analýza pomohla ukázat souvislosti mezi zkoumanými veličinami sociální kapitál a rozvoj území ale pouhé kvantitativní šetření nepodal představu o vlastní existenci a

způsobech utváření, udržování a reprodukci sociálního kapitálu v sociálních sítích. Z tohoto pohledu se jeví nutná aplikace kvalitativních forem výzkumu. Z hlediska rozsahu práce ale nebylo možné takové zkoumání provést a může tedy dojít pouze k doporučení o budoucí rozšíření výzkumu. Předkládaná diplomová práce ukázala na jisté souvislosti v utváření sociálního kapitálu a vymežila „úspěšné“ a „neúspěšné“ obce. Další výzkum v této oblasti by mohl probíhat na bázi aplikace případových studií, které umožní hlubší zkoumání jednotlivých aspektů sociální důvěry, participace v sociálních sítích, participace v politické i občanské rovině a také hodnotových vzorců a norem, které tvoří podstatné součásti sociálního kapitálu. Na obecní úrovni se nabízí především analýza obecních aktérů, kterými mohou být jednotlivci, instituce, organizace, podnikatelské subjekty či nejčastěji jednotlivci zastupující tyto aktéry, kteří svými aktivitami vstupují do dění rozvoje obce a jsou těmi, kdo v obci sociální kapitál utváří. Cílem takového výzkumu by bylo v prvotní fázi vymezení těchto aktérů, pochopení utváření vzájemných vztahů a identifikace rozvojového potenciálu u každého z nich. Dalším postupem by byla identifikace vhodných či nevhodných podmínek, v nichž dochází k utváření, udržování a rozvoji či potlačování sociálního kapitálu v malém městě. Rizikovým podmínkám je potom třeba věnovat maximální pozornost, neboť představují ohrožení správného vývoje a životaschopnosti dané oblasti (Jánský et al., 2008). Na základě provedené případové studie mezi „úspěšnými“ a méně úspěšnými „obcemi“ (které ovšem musí disponovat společnými charakteristikami, minimálně srovnatelnou populační velikostí) by mohlo dojít ke komparaci utváření sociálního kapitálu a následné aplikaci úspěšných vzorců rozvoje do obcí s nižšími hodnotami sledovaných charakteristik.

6 Návrhy

Předkládaná diplomová práce přispěla v obecné rovině ke studiu sociálního kapitálu a k diskuzi o jeho roli v procesu regionálního rozvoje. Výsledky této diplomové práce poskytly náhled na danou problematiku, pomohly vytipovat souvislosti v utváření sociálního kapitálu v rámci Jihomoravského kraje, ale pouhé kvantitativní šetření nepodaló představu o vlastní existenci a způsobech utváření, udržování a reprodukci sociálního kapitálu v sociálních sítích. Z tohoto důvodu je formování doporučení v případě této diplomové práce složité, neboť utváření a reprodukce sociálního kapitálu závisí na lokálních podmínkách a nelze vytvořit jednotné doporučení aplikovatelné pro všechny obce ze zkoumaného souboru. Při výzkumu sociálního kapitálu bývá tedy často kvantitativní přístup doplněn o přístup kvalitativní, často pomocí využití případové studie, viz možnosti výzkumu zmíněné v diskuzi. Metoda případové studie umožní hlubší zkoumání jednotlivých aspektů sociální důvěry, participace v sociálních sítích, participace v politické i občanské rovině a také hodnotových vzorců a norem, které tvoří podstatné součásti sociálního kapitálu. Podrobné zkoumání sociálního kapitálu poté umožní definici konkrétních návrhů, které je vhodné definovat dle lokálních podmínek každé obce. Pokud bychom tedy tuto návrhovou stránku měli brát v obecné rovině, tak rozvoj obce by měl být realizován za podmínky spolupráce občanského, soukromého a veřejného sektoru, kterou autoři považují za základní prostředek pro tvorbu rozvojových aktivit v oblasti utváření sociálního kapitálu na obecní úrovni. Z této teze budeme vycházet i při formulaci návrhů. V této části práce budou zmíněny dvě možné platformy, které jsou založeny na myšlence podpory spolupráce občanského soukromého a veřejného sektoru a které svým charakterem přispívají k rozvoji sociálního kapitálu na místní úrovni. Při tvorbě návrhů bylo jako výchozí bráno legislativní ukotvení spolupráce obcí, především zákon o obcích č. 128/2000 Sb. a dále rozvojové programy podporující koordinovaný lokální rozvoj. Snahou této části práce není navrhnout nový systém pro rozvoj sociálního kapitálu ale spíše upozornit na současné možnosti a analyzovat jejich současné využití obcemi a možný potenciál. Z uvedených výsledků analýzy mimo jiné vyplynulo, že v Jihomoravském kraji existuje velká regionální diference mezi brněnskou metropolí a periferními částmi kraje, což

je způsobenou především strategií regionální politiky Jihomoravského kraje. Důraz bude v návrhové části tedy kladen na nástroje, které mohou obce a místní aktéři realizovat samostatně a nejsou závislé na rozhodování na krajské úrovni.

Za základní platformu pro spolupráci na místní úrovni jsou dle zákona o obcích považovány dobrovolné svazky obcí. Obce mají možnost vytvářet svazky ze své vlastní iniciativy za účelem ochrany a prosazování svých společných zájmů. Významnou součástí regionální spolupráce, která probíhá v rámci dobrovolného svazku obcí, podporovanou zejména Krajským úřadem Jihomoravského kraje, je vytváření mikroregionů. Vznik mikroregionů je důležitým a pozitivním trendem pro společné prosazování zájmů a záměrů zejména venkovských obcí s cílem dosažení žádoucích změn ve všech obcích určitého území. Obce vstupující do mikroregionu mohou na základě spolupráce s jinými obcemi vytvářet strategie rozvoje a mají větší šanci zasadit se o prosazení společného cíle. V Jihomoravském kraji existuje v současné době 71 mikroregionů, jež pojí různorodé zájmy, nejčastěji jsou ale založeny za účelem regionálního rozvoje. Když vezmeme v potaz jejich efektivitu z hlediska budování sociálního kapitálu, nejsou zdaleka nejúčinnějším nástrojem. Mikroregiony umožňují z právního hlediska spolupráci obcí a nejsou primárně nakloněny zmíněnému principu spolupráce veřejného, soukromého a občanského sektoru. Mikroregiony mohou prostřednictvím projektů spolupracovat i s externími aktéry, ale primárně jsou zaměřeny na spolupráci obcí mezi sebou, která je ovšem také velmi důležitá pro efektivní regionální rozvoj. Z hlediska tohoto principu je mnohem vhodnější spolupráce pomocí místních akčních skupin (tzv. MAS). Ačkoliv jsou MAS i mikroregiony subjekty, které často působí na stejném území a bývají dokonce propojeny společnou organizační strukturou, existuje zde podstatný rozdíl v jejich aktivitě.

Druhou navrhovanou platformou jsou tedy MAS. Ty pracují na základě metody LEADER a jsou důležitým nástrojem rozvoje na místní úrovni. Přístup LEADER byl založen za účelem posilování lokálních aktivit a omezování centrálních podpor. Vychází z jednoduchého principu, že místní obyvatelé jsou nejdůvěrněji seznámeni s každodenními problémy své obce (Majerová et al., 2011). MAS se stává v současné době oblíbeným nástrojem pro rozvoj lokálních aktivit, ale vzhledem k nesnadnému

vedení nejsou MAS tolik rozšířeny. MAS jsou přitom v současnosti nejefektivnějším nástrojem, především pro rozvoj venkovských obcí, neboť jsou často prostředkem k získání finančních zdrojů z evropských dotací prostřednictvím programu LEADER či z národních programů. Jak bylo avizováno ve výsledcích této práce, rozvoj obce i sociálního kapitálu v ní je často determinován dostupnými finančními prostředky, především v populačně menších obcích. MAS se tedy jeví jako vhodný prostředek pro získávání finančních prostředků, přičemž dobře fungující MAS vytváří i management rozvoje regionu. Čepelka (2005) považuje rozvoj MAS za jednoznačně pozitivní prvek rozvoje venkova. Z provedených rozhovorů s představiteli MAS a dalšími aktéry vyvozuje, že metoda LEADER s fungováním MAS přispívá na venkově k aktivnímu zapojení lidí do rozvojových aktivit, uvolňuje místní potenciál území, podporuje regionální identitu (tedy i stabilitu bydlícího obyvatelstva) a přispívá k posilování spoluodpovědnosti lidí za rozvoj vlastní obce a regionu a k růstu demokracie na místní úrovni. Dle jeho názoru by se proto LEADER měl stát hlavní metodou rozvoje. MAS je efektivní platformou pro spolupráci také z hlediska propojování různých typů sociálního kapitálu (především přemostujícího, který je efektivní z hlediska získávání nových informací a spojujícího z hlediska spolupráce s hierarchicky vyššími orgány – kraje, stát).

Toto doporučení založené na podpoře MAS, může být sporné, neboť některé studie (Majerová et al, 2011, Čechová, 2014) deklarují, že existence MAS v území je projevem úrovně sociálního kapitálu v území. Znamená to tedy, že MAS se více vyskytují v obcích, kde je příznivý sociální kapitál, a že samotný vznik, existence a efektivita fungování MAS závisí na spolupráci místních aktérů. Zároveň je ale viditelné, že existence MAS umožňuje výrazně zvyšovat sociální kapitál v území, neboť umožňuje občanskému, veřejnému i soukromému sektoru vzájemné setkávání a usnadňuje komunikaci. Z tohoto hlediska se zdá být MAS efektivním nástrojem pro rozvoj sociálního kapitálu i samotného území ale zároveň je výrazně závislá na aktivitě aktérů a jejich spolupráci, což často vznik MAS determinuje.

Ačkoliv se MAS může stát výrazným facilitátorem rozvoje na lokální úrovni, je třeba brát při rozvoji obce v úvahu i jiné faktory, zmíněné v kapitole 2.6, které sociální

kapitál na obecní úrovni utváří. Tyto faktory se liší v každé obci a je tedy nutné použít kvalitativní vhléd na fungování dané obce, který umožní definici návrhů. I přesto mohou obce předkládané výsledky užít k analýze svého současného stavu a zhodnocení jejich postavení vzhledem k ostatním obcím. Výsledky přispějí k poznání, které obce jsou úspěšnější, v jakých ohledech a co utváření sociálního kapitálu a rozvoj obce determinuje. Poznatky mohou také sloužit pro lepší pochopení sociálního kapitálu ve vztahu k jeho prostorovému rozmístění.

7 Závěr

Cílem předkládané diplomové práce bylo zhodnocení souvislostí mezi úrovní sociálního kapitálu a rozvojem malých měst na území Jihomoravského kraje na základě kvantitativní analýzy. Výchozím bodem byly práce Putnama, ve kterých proklamoval úzký vztah úrovně sociálního kapitálu a zejména ekonomické výkonnosti území.

Práce byla rozdělena na dvě části, přehled literatury a výsledky. První zmiňovaná část byla zaměřena na teoretické ukotvení pojmu sociální kapitál se zaměřením na kolektivní sociální kapitál. Obsahem této části bylo také vymezení složek sociálního kapitálu, typů a především způsobů měření, neboť konceptualizace sociálního kapitálu je v současné době tématem kontroverzním a nejasným. Kapitola se také dotkla vzájemného vztahu sociálního kapitálu a rozvoje území, včetně vzájemného působení a ovlivňování obou proměnných. Poslední část byla zaměřena utváření sociálního kapitálu na obecní úrovni.

Ze studia literatury vyplynulo, že měřitelnost sociálního kapitálu je determinovaná nejasnou definicí tohoto pojmu a neexistuje konsenzus ohledně metod měření. Použití kvantitativního výzkumu je navíc komplikováno nedostatečným rozsahem datové základny, obzvláště na obecní úrovni, a proto bývají kvantitativní metody měření nahrazeny či doplněny metodami kvalitativními. I přes tyto nedostatky byl v konečném důsledku kvantitativní výzkum aplikován s potenciálem rozšíření výzkumu i o výzkum kvalitativní v rámci budoucího šetření. Výzkumná část práce se v první fázi zabývala metodickým uchopením tématu a vymezením souboru indikátorů vycházející z literární části práce a dosud získaných poznatků. Při sestavení indikátorů byl kladen důraz na postihnutí všech složek a dimenzí sociálního kapitálu, přičemž výsledný soubor indikátorů zahrnoval strukturální aspekty sociálního kapitálu (sociální sítě) i kulturní aspekty (především důvěra, občanské normy a hodnoty). Indikátory také zahrnovaly vertikální i horizontální typ vazeb. Sestavení souboru indikátorů rozvoje města probíhalo s maximální snahou o postihnutí hlavních rozvojových charakteristik se zaměřením na obyvatelstvo obce. Na základě stanovených indikátorů byl následně pomocí statistické analýzy zjištěn vztah mezi sociálním kapitálem a rozvojem území.

Výsledná hodnota kanonické korelace poukázala na významnou závislost mezi zkoumanými proměnnými a byla potvrzena Putnamova hypotéza o významu sociálního kapitálu pro rozvoj území.

Sociální kapitál vykazoval vysoké hodnoty ve městech, které disponují vysokou mírou kulturního zázemí a jsou založeny na tradičních hodnotách. Udržení lokální tradice a kulturního bohatství působí v těchto městech jako stimul pro společné jednání obyvatel a dochází zde k rozvoji sociálního kapitálu. Jednalo se především o obce Mikulov, Kyjov, Hustopeče, které své lokální prostředí využívají k rozvoji cestovního ruchu a tím i ekonomického přínosu pro danou oblast.

Z výsledků vyplynulo, že především v rámci faktorů rozvoje území je krajský vývoj ovlivněn působením brněnské metropole. Brno působí jako jádro rozvoje kraje a stimulací svého vývoje komplikuje rozvoj periferních oblastí. V rámci faktorů sociálního kapitálu nebyl vliv Brna tak významný, neboť sociální kapitál je více závislý na lokálních podmínkách a aktivizaci místních aktérů. Z rozvoje Brna těží i města v jeho zázemí, u kterých byla zaznamenána vysoká hodnota konečného skóre. Jedná se především o města Šlapanice, Kuřim, Rosice. Vzhledem k příjemnému zázemí a dobré dostupnosti do metropole nabízí atraktivní podmínky k bydlení a dochází zde k rozvoji bytové výstavby a suburbanizačním procesům. Zároveň je v těchto městech evidována vyšší spolková činnost a participace obyvatel na dění v obci. V rámci těchto obcí je žádoucí bližší zkoumání utváření sociálního kapitálu v rámci analýzy vlivu nových přistěhovalých na tvorbu sociálního kapitálu v obci, například jako práce Susové (2007).

Dalším dílčím poznatkem byl vliv populační velikosti obcí na konečném výsledku. Obecně se dá říci, že populačně větší města inklinovala k úspěšnějšímu rozvoji, než města populačně menší, která v této oblasti zastávají složitější pozici. Populačně malé obce jsou zpravidla lokalizovány do periferních oblastí regionu a nedisponují takovým potenciálem pro rozvoj jako obce populačně větší. Populačně malá města nedisponují dostatečnými finančními prostředky pro rozvoj sociálního kapitálu a chybí i motivace

pro jeho rozvoj, neboť poptávku po sociálně spojujících akcích jsou obyvatelé schopni upokojit v městech větších (zpravidla okresních či mikroregionálních).

I přes dosažené dílčí výsledky je nezbytná aplikace kvalitativního výzkumu, kdy konkrétní podoba byla zmíněna v diskuzní části práce. Kvalitativní výzkum umožní náhled na konkrétní utváření sociálních vztahů a na způsoby udržování a reprodukce sociálního kapitálu v sociálních sítích mezi aktéry veřejného, občanského i soukromého sektoru v obci. Předkládané výsledky je tedy možné využít jako podkladový materiál pro obecní aktéry (zpravidla zastupitelstvo obce) pro zhodnocení současného stavu a lepší pochopení sociálního kapitálu ve vztahu k jeho prostorovému rozmístění. Kolektivní sociální kapitál může sloužit jako prostředek vysvětlení, proč se některé obce či celé regiony, které vykazují na první pohled stejné charakteristiky, rozvíjejí úspěšněji než jiné.

8 Použitá literatura

Odborná literatura

AMBROŽOVÁ, Zuzana. Veřejné prostory malých měst - teoretická východiska. *Urbanismus a územní rozvoj* [online]. 2010, 8(6): 14-20 [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2010/2010-06/04_verejne.pdf

BENEŠ, Jan. *Sociální kapitál a rozvoj malých a středně velkých měst: Případová studie měst Jihočeského kraje*. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

BEUGELSDIJK, Sjoerd a Ton van SCHAIK. Differences in social capital between 54 western European regions. *Regional Studies*. 2005, roč. 8, č. 39, s. 1053-1064. Dostupné z: <http://core.ac.uk/download/files/153/6546650.pdf>

BLAŽEK, Jiří a David UHLÍŘ. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Vyd. 2., přeprac. a rozš. Praha: Karolinum, 2011, 342 s. ISBN 978-80-246-1974-3.

BLAŽEK, Jiří a David UHLÍŘ. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002, 211 s. ISBN 80-246-0384-5.

BOSCHMA, Ron A. Social capital and regional development: an empirical analysis of the Third Italy. *Learning from Clusters*. Springer Netherlands, 2005, s. 139-168.

BOURDIEU, Pierre (1986). The forms of capital. In: SZEMAN, Imre a Timothy KAPOSY. *Cultural theory: an anthology*. 1. vyd. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2011, s. 81-93. ISBN 140518082x.

BURT, Ronald. *Structural Holes, The Social Structure of Competition* [online]. Cambridge, MA: Harvard University Press., 1992 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: <http://personal.stevens.edu/~ysakamot/sna/man/week4/burt.pdf>

CALLOIS, Jean-Marc a Francis AUBERT. Towards Indicators of Social Capital for Regional Development Issues: The Case of French Rural Areas. *Regional Studies*. 2007, roč. 6, č. 41, s. 809-821

COLEMAN, James S. Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure*. 1988, č. 94, s. 95-120.

CUSACK, Thomas R. Social Capital, Institutional Structures and Democratic Performance. *European Journal of Political Research*. 1999, 35(1): 1-34.

ČEPELKA, Oldřich. *Studie místních akčních skupin v ČR*. 2005. Rukopis.

DOH, Soogwan. Social capital, economic development, and the quality of government: how interaction between social capital and economic development affects the quality of government. *Public Administration* [online]. 2014, 92(1): 104-124 [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/padm.12041/abstract>

FUKUYAMA, Francis. Trust: The Social Virtues and The Creation of Prosperity. *Free Press Paperbacks*. New York, 1995.

GRANOVETTER, Mark S. The strength of weak ties. *American journal of sociology*. 1978, 78(6): 1360-1380. Dostupné z: https://sociology.stanford.edu/sites/default/files/publications/the_strength_of_weak_ties_and_exch_w-gans.pdf

GROOTAERT, Christiaan. *Measuring social capital: an integrated questionnaire* [online]. Washington, D.C.: World Bank, c2004, vii, 53 p. [cit. 2015-11-17]. World Bank working paper, no. 18. ISBN 0-8213-5661-5. Dostupné z: www.books.google.com

HALPERN, David. *Social capital*. Malden, MA: Polity, 2005, xi, 388 p. ISBN 07-456-2548-7

HAMPL, Martin. *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2005.

HAMPL, Martin, Jiří BLAŽEK a Pavla ŽÍŽALOVÁ. Faktory – mechanismy – procesy v regionálním vývoji: aplikace konceptu kritického realismu. *Ekonomický časopis*. 2008, 56(7): 696-711.

HENDL, Jan. *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. 3., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009, 695 s. ISBN 9788073674823.

HLAVÁČEK, Petr. *Aktéři a mechanismy regionálního rozvoje*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2012, 155 s. ISBN 978-80-7414-523-0.

HUBÍK, Stanislav. *Sociální rekonstrukce regionu: teoretická a metodologická východiska*. 1. vyd. Brno: MSD, 2006, 102 s. ISBN 80-866-3373-X.

ILLNER, Michal. Formování lokálních mocenských elit se zvláštním zřetelem na úlohu starostů. In: HAMPL, Martin. *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Praha: DemoArt, 2009, s. 251-274.

JANC, Krzysztof. Human and Social Capital in Poland – spatial diversity and relations. In: KOMORNICKY, Tomasz a Konrad CZAPIEWSKI. *Core and Peripheral Regions in Central and Eastern Europe*. Warszawa: EUROPA XXI, 2006, s. 39-55.

JANČÁK, Vít, Tomáš HAVLÍČEK, Pavel CHROMÝ a Miroslav MARADA. Regional Differentiation of Selected Conditions for the Development of Human and Social Capital in Czechia. *Geografie - Sborník ČGS* [online]. 2008, 113(3): 269-284 [cit. 2015-12-17]. Dostupné z: <http://www.periphery.cz/download/geografie08.pdf>

JANČÁK, Vít, Pavel CHROMÝ, Miroslav MARADA, Tomáš HAVLÍČEK a Petra VONDRÁČKOVÁ. Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. *Geografie*

[online]. 2010, 115(2): 207-222 [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2009/03/gcgs022010_jancak.pdf

JÁNSKÝ, Jaroslav, Stanislav HUBÍK a Iva ŽIVĚLOVÁ. Metodologické přístupy k identifikaci zdrojů regionálních disparit. *Regionální disparity – jejich pojetí, klasifikace a měření* [online]. Šilheřovice, 2008 [cit. 2015-12-22].

KOSTELECKÝ, Tomáš, Věra PATOČKOVÁ a Jana VOBECKÁ. Kraje v České republice – existují souvislosti mezi ekonomickým rozvojem, sociálním kapitálem a výkonem krajských vlád? *Sociologický časopis* [online]. 2007, 43(5): 911-943 [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/d64fde43fceb192f058737a5fa47520f0a8bfba1_07-5%20Kostelecky.pdf

KOŠTÁL, Jaroslav. *Vybrané metody vícerozměrné statistiky: (se zvláštním zaměřením na kriminologický výzkum)*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, 113 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-128-8.

LIN, Nan. *Social capital : a theory of social structure and action* [online]. New York: Cambridge University Press, 2001, xiv, 278 p. [cit. 2015-12-10]. Structural analysis in the social sciences, 19. ISBN 0-521-47431-0. Dostupné z: www.books.google.com

MAJEROVÁ, Věra, Tomáš KOSTELECKÝ a Luděk SÝKORA. *Sociální kapitál a rozvoj regionu: příklad Kraje Vysočina*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 221 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-802-4740-935.

MALECKI, Edward J. Regional Social Capital: Why it Matters. *Regional Studies*. 2012, 46(8): 1023–1039.

MAŘÍKOVÁ, Pavlína. Malé obce - sociologický pohled. *Sociologická laboratoř KHV PEF* [online]. Česká zemědělská univerzita Praha, 2004 [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/priloh-1-pdf.aspx

MATĚJŮ, Petr a Anna VITÁSKOVÁ. Interpersonal Trust and Mutually Beneficial Exchanges: Measuring Social Capital for Comparative Analyses. *Sociologický časopis*. 2006, roč. 42, s. 493-516.

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČESKÉ REPUBLIKY. *Strategie regionálního rozvoje České republiky*. Praha: MMR ČR, 2006.

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. Regionální ekonomická data pro evaluaci RPS a NSRR a pro sekundární analýzy regionálního rozvoje: Metodika hodnocení ekonomického a rozvojového potenciálu území. *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR*. 2009.

NAVRÁTILOVÁ, Alena, ROZMANOVÁ, Naděžda, MUŽÍK, Jan. Principy a pravidla územního plánování: Koncepce a trendy územního rozvoje měst. *Ústav územního rozvoje*. Brno, 2010, : 30-60. Dostupné také z: <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaB/B3-20150113.pdf>

OECD. *The Well-being of Nations: The role of Human and Social Capital: Education and Skills* [online]. Paris, 2001 [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/site/worldforum/33703702.pdf>

PILEČEK, Jan. Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. *Geografie*. 2010, roč. 115, č. 1, s. 64-77. Dostupné z: <http://www.periphery.cz/download/geografie10-pilecek.pdf>

PILEČEK, Jan a Vít JANČÁK. Je možné měřit sociální kapitál? Analýza územní diferenciacie okresů Česka. *Geografie* [online]. 2010, 115(1): 78-95 [cit. 2015-12-16]. Dostupné z: http://www.periphery.cz/download/geografie10-pilecek_jancak.pdf

PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 150 s. ISBN 978-80-7367-381-9

PUNCH, Keith. *Úspěšný návrh výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008a, 230 s. ISBN 978-80-7367-468-7.

PUTNAM, Robert, Robert LEONARDI a Rafaella NANETTI. *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy* [online]. 3. Princeton: Princeton University Press, 1993 [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: www.books.google.com

PUTNAM, Robert. Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy* [online]. 1995, 6(1): 65-78 [cit. 2015-12-16]. Dostupné z: <http://archive.realtor.org/sites/default/files/BowlingAlone.pdf>

RUDOVÁ, Pavla. *Kulturněhistorický potenciál rozvoje periferních oblastí v Česku (Případová studie Horažďovicka, Kašperskohorska a Netolicka)*. 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, s. 103.

ŘEZANKOVÁ, Hana. *Analýza kategoriálních dat*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2005, 99 s. ISBN 80-245-0926-1.

ŠAFR, Jiří a Markéta SEDLÁČKOVÁ. *Sociální kapitál: koncepty, teorie a metody měření*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, 93 s. ISBN 80-7330-095-8.

SEDLÁČKOVÁ, Markéta a Jiří ŠAFR. Měření sociálního kapitálu. Koncepce, výzkumné projekty a zdroje dat. *SDA Info* [online]. 2005, 7(1): 4-11 [cit. 2015-12-16]. Dostupné z: http://is.muni.cz/el/1423/jaro2012/SOC731/um/SDAi0501_sedlackova_safr_pub.pdf

SEDLÁČKOVÁ, Markéta a Jiří ŠAFR. Social Trust and Civic Participation in the Czech Republic. In: ZNOJ, Milan a Joseph D. LEWANDOWSKI. *Trust and Transitions. Social Capital in a Changing World..* Newcastle upon Thyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008, s. 213-236. ISBN 1-84718-905-9.

SCHAFFT, Kai A. a David L. BROWN. Social Capital and Grass Roots Development: The Case of Roma Self-Governance in Hungary. *Social Problems*. 2000, 47(2): 201-219.

SPILKOVÁ, Jana. Kontaktní systémy, moderní aglomerační výhody a zahraniční investoři. *Geografie – Sborník ČGS*. 2004, 109(3): 252-265.

STACHOVÁ, Jana, Josef BERNARD a Daniel ČERMÁK. *Sociální kapitál v České republice a v mezinárodním srovnání*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, 121 s. Sociologické studie (Sociologický ústav AV ČR), 09:5. ISBN 978-80-7330-166-8.

SÝKORA, Luděk a Roman MATOUŠEK. Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. *Univerzita Karlova - Přírodovědecká fakulta* [online]. 2008, 2015-11-17 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: [https://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/sykora/pdf/Sykora_Matousek_\(2008\)_socialni_kapital_a_teritorialita_socialnich_siti_manuscript.pdf](https://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/sykora/pdf/Sykora_Matousek_(2008)_socialni_kapital_a_teritorialita_socialnich_siti_manuscript.pdf)

SÝKORA, Luděk a Roman MATOUŠEK. Jak (ne)měřit sociální kapitál? In: *XII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách, Bořetice* [online]. 2009, 2015-11-17 [cit. 2015-11-17]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/1456/soubory/katedry/kres/4884317/8594456/SykoraMatousek>

SÝKORA, Luděk a Ondřej MULÍČEK. Urbanizace a suburbanizace v Česku na počátku 21. století. *Urbanismus a územní rozvoj* [online]. 2012, 15(5): 28-38 [cit. 2015-12-16]. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2012/2012-05/06_urbanizace.pdf

SUSOVÁ, Kateřina. *Sociální kapitál v suburbánních oblastech: případová studie obce Jesenice u Prahy*. 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.

THE WORLD BANK. Social Capital: What is Social Capital. *The World Bank Group* [online]. 2011 [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://go.worldbank.org/K4LUMW43B0>

UPHOFF, Norman. Understanding social capital: learning from the analysis and experience of participation. In: *Social Capital: A multifaceted perspective*. 1. Washington D.C.: The World Bank, 1999, s. 215-249. Dostupné také z:

http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic980025.files/Wk%206_Oct%207th/Uphoff_2000_Understanding_Soc_Capital.pdf

URBANOVÁ, Martina. Malá města Středočeského kraje jako aktéři meziobecní spolupráce. *Acta Politologica* [online]. 2015, 7(1): 79-89 [cit. 2015-12-16]. Dostupné z: <http://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00849.pdf>

VAISHAR, Antonín. *Malá města – motory rozvoje jihomoravského venkova*. 1. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2012, 125 s. Dostupné také z: http://www.ruraldevelopment.cz/data/small_towns.pdf

VAN DETH, Jan W. Measuring Social Capital: Orthodoxies and Continuing Controversies. *International Journal of Social Research Methodology*. 2003, 6(1): 79-92.

VÁNĚ, Petr. Lidský a sociální kapitál vnitřních periferií Česka: Příkald tří mikroregionů Středočeského kraje. *Geografický časopis* [online]. 2012, 64(4): 357-381 [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <https://www.sav.sk/journals/uploads/02221115Vane.pdf>

Internetové zdroje

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). In: *Sbírka zákonů*. 12. 4. 2000.

Volby.cz [online]. Český statistický úřad, 2015 [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <http://volby.cz/>

Sčítání lidu domů a bytů 2011 [online]. Český statistický úřad, 2014 [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/sldb>

MOS - Městská a obecní statistika [online]. Český statistický úřad, 2015 [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/mos/>

Veřejná databáze [online]. Český statistický úřad, 2015 [cit. 2015-12-22]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/>

ARES - ekonomické subjekty [online]. Ministerstvo financí ČR, 2015 [cit. 2015-12-22].
Dostupné z: http://www.info.mfcr.cz/ares/ares_es.html.cz

Rozpočet obce [online]. Rozpočet veřejně o.s., 2015 [cit. 2015-12-22]. Dostupné z:
<http://www.rozpocetobce.cz/>

Seznam tabulek

Tabulka 1 Putnamův souhrnný index sociálního kapitálu	19
Tabulka 2 Název analyzovaných měst a jejich populační velikost k 31. 12. 2014	32
Tabulka 3 Zvolené indikátory sociálního kapitálu a jejich popis	33
Tabulka 4 Zvolené indikátory rozvoje města a jejich popis	36
Tabulka 5 Výsledky Jarque-Berov testu pro indikátory sociálního kapitálu	38
Tabulka 6 Korelační matice proměnné sociální kapitál.....	39
Tabulka 7 Testování adekvátnosti použití faktorové analýzy	40
Tabulka 8 Stanovení počtu faktorů proměnné sociální kapitál.....	41
Tabulka 9 Komunalita a variabilita proměnných	42
Tabulka 10 Matice rotovaných faktorů sociálního kapitálu	42
Tabulka 11 Výsledky Jarque-Berov testu pro indikátory rozvoje území	47
Tabulka 12 Korelační matice proměnné rozvoj území.....	47
Tabulka 13 Testování adekvátnosti použití faktorové analýzy	48
Tabulka 14 Stanovení počtu faktorů rozvoje území	48
Tabulka 15 Komunalita a variabilita proměnných	49
Tabulka 16 Matice rotovaných faktorů rozvoje území.....	49
Tabulka 17 Výsledky Pearsonova korelačního koeficientu pro zkoumané proměnné ...	55
Tabulka 18 Výsledky kanonické korelační analýzy	56
Tabulka 19 Výsledný přehled závislostí sociálního kapitálu a rozvoje území.....	57

Seznam obrázků

Obrázek 1 Model měření sociálního kapitálu dle van Detha	20
Obrázek 2 Malá města v Jihomoravském kraji dle počtu obyvatel	32
Obrázek 3 Rozmístění faktoru „lokálních sociálních sítí“	44
Obrázek 4 Rozmístění faktoru „institucionální důvěry“	46
Obrázek 5 Rozmístění faktoru „výkonnosti města“	52
Obrázek 6 Rozmístění faktoru „zátěže města“	53
Obrázek 7 Rozmístění faktoru „trh práce“	54
Obrázek 8 Mapové zobrazení závislosti sociálního kapitálu a rozvoje malých měst v Jihomoravském kraji	58

Seznam zkratk

ČSÚ – Český statistický úřad

SLBD – Sčítání lidu domů a bytů

ARES – Administrativní registr ekonomických subjektů

MAS – Místní akční skupina